

אור התורה

ספר זיכרון
לרבי מרדכי אבימון זצ"ל

ליומי מתידתו ומוצאותיו
בית זיכרון
בזמן שנת ה'תרס"ב

אֹר מִרְדֵּי כִי

לימוד בתורתנו וממנהגיו,
זיכרון דברים שנאמרו לזכרו,
צילומים מתוך ספריו ותעודותיו .

יצא לאור ביום פטירתו לשנה השניה

יד' תמוז תשס"ט

נערך בנו מאיר אביטן הי"ו

הרב מרדכי אביטן בר רזול זצוק"ל

נולד בשנת תרע"ז (1917) נפטר בשנת תשס"ז (2007)
בשנת תרצ"ה (1935) קיבלת תעודת סמיכה בן 18 היה .
נפטר ליל שבת קודש יד תמוז תשס"ז (2007)
נקבר מוצ"ש ליל ט"ו תמוז – יום הילולת אור החיים הקדוש.
בן 90 היה במותו .

אבי

אבי איתי בתוך ליבי
עודי שומע וזוכר
עיני רואות פניו קורנים
מלאך שלי אותי שומר
וכה קרוב הוא ורחוק
ובדמי אמריו

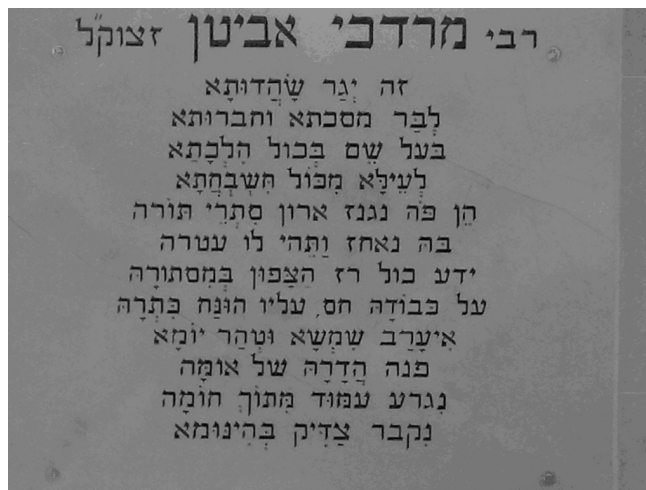
עם בוקר לוחשות שפתיו
תוך שלופף הוא בידי
סביב תפילין רצועותיו
מה רבו הם מעשיו
כפני מלאך היו פניו
בעת הזו כאבותיו

אבי אבי הלא תדע
צמאה נפשי לתפילתך
אל ניגונך בליל סליחות
לאל תשכים בתחינה
והוא שומע רינתך

אבי עיניך הרואות
עודי זוכר את השורות
זמירות שבת מועד וחג
מתורתך שלא אשכח
ושירתך מדור לדור
אוסף ארון את המזמור

אור מֶרְדְּכִי

ספר זיכרון ומבטא

ספר "תפארת מרדכי"

הוצא לאור ע"י בניו ובנותיו הי"ו

הקב"ה ימלא משאלות ליבם

ובזכות מו"ר אבינו ע"ה

ישפיע עלינו שפע ברכה והצלחה.

מובא להלכה, הרוצה להנציח שם הוריו
ראוי לו לתרום להוצאת ספר בהלכה
או מכתב יד של הקדמונים, לזכות את הרבים.
והוא עדיף מקניית ספר תורה, שאין לקב"ה בעולמו
אלא די אמות של הלכה וכיון דברא (בן) מזכה אבא
ראוי להדפיס את הספר ולזכות את הרבים
ויהיה זה הספר לעילוי נשמת מו"ר אבינו.
(עפ"י ילקוט יוסף)

פתח דבר

"כבה הנר המערבי בכו מלאכי מרכבה" במלאת שנתיים לפטירתו של מו"ר אבי רבי מרדכי אביטן זצוק"ל, עומדים ומשתאים מול גדולתו, ענותנותו, צניעותו, גדולתו בתורה ואיש חסד. אחד מבני עליה, שוחר תורה ותושיה, שפל רוח וברך, שמן תורק שמו ובגן עדן מקומו.

חיסרון דמותו של מו"ר אבי ומאידך זכרון מעשיו ופעולתו הביאנו להעלות על נס את דרכיו וללמוד מתורתו. בסיעתא שמיא וזכות מו"ר אבי חיברנו חיבור בשם "אור מרדכי".

חלקו הראשון של החיבור בו העליתי מזכרוני עוד כנער את מנהגיו של אבא אשר נהג יום יום, חגים ותפילות וכן צופה הייתי במעשיהם של מו"ר אבי ומעשיו של רבו וחברו רבי חיים שושנה זצוק"ל (אב"ד העיר דמנאת במרוקו חבר הרבנות בעיר באר-שבע. איש דקדוק, בכיר חוקרי הפיוט של יהודי מרוקו, מחבר הספר אעירה שחר, נפטר בשנת ה'תשמ"ז).

על דרך זו הבאתי את מנהגים אשר היו מבוססים על פי תורתם של חכמי מרוקו, אולם ברבות הימים וגדולתו של גאון הדור הרב עובדיה יוסף שליט"א נתבטלו והוחלפו לא מעט ממנהגו.

אך יחיד בדורו עמד על משמרתו גאון הדור רבי שלום משאש זצוק"ל, מחברם של ספרי הלכה ומחשבה. כיהן כרבה הראשי של העיר קזבלנקה במרוקו ואחר כך כרבה הראשי של כל מרוקו, וכן כרב הראשי של ירושלים. עמד בשער בת רבים ויכול היה הוא

לעמוד בגוב האריות של חכמי ההלכה בדורנו, והודיע ברבים שאסור לנטוש את מנהגי האבות והביא להלכה למעשה כיצד עלינו להמשיך במנהגינו אשר מבוססים על דרך האמת ועל פי פסקיהם של גדולי הדור במרוקו החל מתורתם של הרי"ף והרמב"ם, הראש ועד אחרוני הדור .

וכשהגיע לארץ ישראל הרב שלום משאש חיזק את כל מנהגי מרוקו כנגד אלו שרצו לבטלם וכל מנהגינו מבוססים וברורים ויסודתם בהררי קודש והמשנה ידו על התחתונה , ואפילו יבוא אליהו ויאמר שהוא מנהג טעות אין שומעין לו .

ובדרך המלך הלכתי בו הבאתי את מנהג אבי כפי שנהג הוא ואנשי קהילתו , ולידו אחזתי בפסיקתו של הרב עובדיה יוסף שליט"א במידה ופסיקתו נוגדת את מנהג מו"ר אבי, חיזקתי את מנהג אבי ממקור חיים של תורת הגאון רבי יוסף משאש זצוק"ל אשר הביאנו אל מטרת האמת.

מפאת קוצר הזמן לא כל מנהגי של אבי נרשמו בספר ובכך באו תשעים מנהגים כמנין שנותיו, ואת המקובלות והידועות לא ציינתיו ועוד ממנהגי ועניני שחיטה אשר עוד חזון למועד .

חלקו השני של החיבור עוסק בפרקי זיכרון ודברים שנאמרו החל ממסע הלוויה בשבעה , בחודש ובשנה במה שעלה בידי והצלחתי לשחזר ולדלות מן השיחות ומדברי המספידים את מו"ר אבי עליו השלום , ורבים עדיין חסרים בידנו ותפילה שנצליח לשחזר את היתרות ועוד במהלך השנה הובאו לידנו סיפורים לא מעטים על מעשיו ואורח חייו אך לא עלה בידנו בעת

הזאת להעלותם על הכתב ועוד חזון למועד . כמו כן הוספנו ביחידה זו במעט הזמן שעמד לרשותינו עד ליום הזיכרון השנתי **פרקים ממורשתו העוסקים באורח חיו**, שיטתו הלימודית, לימוד תורת אבי מהתנא רבי מאיר בעל הנס , קשריו הלימודיים עם אור החיים הקדוש ועוד.

החלק השלישי של הספר עוסק מתוך כתביו , צילומים מתוך ספר השחיטה אשר חיבר בשנת תרצ"ו, בהיותו בן 18 תעודות ועדויות נוספות. ומי יתן ויעלה בידנו להעלות על הכתב את מנהגיו בעניני השחיטה ועוד ענינים רבים הקשורים למורשתו.

וברכה ממקור הברכות לאימי מורתי צנועת ה' רחל אשר גידלה בחן, בחסד וברחמים יב' שבטי י-ה , והקב"ה ישלח לה בריאות ונחת מיוצאי חלציה .

ולרעייתי רחל – "כי יש שכר לפעולתך" אשר תמכה ועודדה אותי בעבודת הקודש הזו ובני מתנאל מרדכי ובתי יונית אשר סייעוני בעבודת המחשב . ואחרונים אחי ואחיותי ובפרט רפאל ורחמים אשר היו לעזר. ויהי רצון שזכות ספר זה יעלה לרצון מו"ר אבינו מרדכי בר רחל זצוק"ל, ותשים מחיצתו במחיצת הצדיקים ונשמתו תתעדן בטוב הצפון לצדיקים ויהיה מליץ יושר לאשתו ולבניו ולבנותיו, חתניו וכלותיו, נכדיו ונינו ובכלל כל אנשי הקהילה ומוקיריו , אמן כן יהיה רצון .

כה איחלתי אנוכי הקטן,

מאיר בן הרב מרדכי אביטן זצוק"ל.

תוכן ענינים

מבוא - "צדיק באמונתו יחיה" קוים לדמותו

- 10..... תולדותיו
14..... "כבה הנר המערבי" מתוך כתבה מקומית

חלק ראשון – לימוד מתורתו וממנהגיו

- 22..... מבוא
24..... תפילות וסדר יום
32..... קריאת ספר תורה
38..... שבת וקדושתה
49..... מועדים – ראש השנה
53..... מועדים – יום כיפור
55..... מועדים – סוכות
58..... מועדים – חנוכה
60..... מועדים – טו בשבט
62..... מועדים – פורים
63..... מועדים – פסח
65..... מועדים - שבועות
66..... מועדים – תשעה באב

חלק שני – פרקי זיכרון

- 74..... מסע הלוויה וההספדים
97..... יום פקודת השבעה והשלושים

125.....	יום פקודת השנה .....
164.....	דרכי אבא בדרכיו של ר' מאיר בעל הנס .....
172... 12	מסכת תאריכים מיום פטירתו ועד האזכרה ה-12 .....
178.....	שיטתו בלימוד המשנה והגמרא .....
184.....	אור החיים ואורח חייו של אבי לאור תורתו .....
206.....	קינות ודברי מליצה . .....

חלק שלישי – מתוך כתביו

212	תעודת הסמכה לשחיטה .....
213.....	קמיעות .....
214	ספר תורת חכם והערותיו בספר .....
215.....	ספר השחיטה ... ..
282	מתעודותיו .....
293.....	מאמר לנפטר בכתב ידו .....
296.....	מקום קבורתו .....

צָדִיק בְּאֵמוּנָתוֹ יִזְחֶיהָ – קְוִיִּם לְדַמוּתוֹ

לוח תיקונים

בכדי לעמוד ולהוציא את הספר ליום האזכרה השנתית, עמדו לידנו כשלושה שבועות. לצערנו נפלו טעויות בזמן ההדפסה, אנו מתנצלים מראש, ומבקשים סליחה מהשיבוש שנוצר בדברי הרבנים וכן מתנצלים שלא היו ברשותינו כל דבריהם המלאים של כל נושאי ההספדים.

כתוב	צריך להיות כתוב
עמוד 1 שורה 2 "קיבלת"	"קיבל"
עמוד 6 שורה 13 - "רבי יוסף משאש"	רבי שלום משאש
עמוד 23 שורה 9 - "הרב יוסף משאש"	הרב שלום משאש
עמוד 28 סימן י - "ראה סימן י"	ראה סימן נא
עמוד 29 סימן יב - "אות.."	"אות מז"
עמוד 53 שורה אחרונה	יש למחוק שורה זו
עמוד 57 "אין חקיקף"	"אין להקיף"
עמוד 58 "ארוממךף"	"ארוממך"
עמוד 80 שורה 5 "להווי פרפרתן"	להווי פּוּנְקָא
עמוד 80 שורה 16 "להווי פרפרתן"	להווי פּוּנְקָא
עמוד 91 רבה של שכונה ד' בבאר שבע	רבה של שכונה ד' הרב טריקי
עמוד 102 שורה אחרונה "משתמ"	משתמש
עמוד 104 תצלמיד	"תלמיד"
עמוד 104 "שורה 16 "מששיהיה"	"מה שיהיה"
עמוד 108 "למצן"	"למדן"
עמוד 128 שורה 6 "מן המקש"	"מן המקדש"
עמוד 128 שורה 14 "ככאן"	"מכאן"
עמוד 129 שורה 12 "אוןמר"	"אומר"
עמוד 130 שורה אחרונה "ען"	"עם"
עמוד 131 שורה 8 "אנן"	"אמן"
עמוד 134 שורה אחרונה "כסין"	"כפין"
עמוד 138 ולא מתכחין"	"ולא משתכחין"
עמוד 158 "שמי שרוצה ללבל חיי תורה"	"שמי שרוצה חיי תורה"
עמוד 213 שורה ראשונה "קמיעים"	"קמיעות"

תולדותיו

רבי מרדכי אביטן נולד בשנת תרע"ז (1917) במרוקו, גר וגדל עם הוריו רחל ורבי יצחק. עוד בינקותו ינק את רזי התורה מאביו. בהיותו נער התחבבה עליו התורה ואת כל זמנו הקדיש ללימוד התורה. התפרסם ברבים בחוכמתו, בחריפותו ובתפיסה טובה בהבנת התורה לעומק ולא להסתפק בפשט בלבד. את המשך למודיו עשה בישיבת "תלמוד תורה" במרקש, הקדיש ימיו בצעירותו לתורה, שם למד גם דיני שחיטה יחד עם תלמידים נוספים. מבין הלומדים בלטו בבקיאותם ר' מסעוד ר' דוד ורבי מורדכי. הם נהגו ללמוד שעות רבות והשיא היה לקראת המבחן כדי לקבל תעודת שוחט. רבי מרדכי היה הראשון שקיבל תעודת הצטיינות והסמכה לשוחט. בשנת תרצ"ה (1935) קיבל תעודת הסמכה בהיותו בן שמונה עשרה.

בגיל שמונה עשרה התחתן עם אימנו רחל ועסק במסחר למחייתו. הוא רכש חנות קטנה בסיוע כספי מצד המשפחה המורחבת וכך התפרנס במהלך חייו עד שעלה ארצה. בימי שני וחמישי נהג לצאת לשוק ושם למכור את מרכולתו, אולם במקביל למסחרו לימוד התורה לא משמידו. ובכל שעה פנויה ובכל דקה ניצל את הזמן ללימוד תורה- חקר, דרש ושינן בתורה, עיין בגמרא ובמשנה, בכתבי הרמבם, בזוהר ועוד. עם השנים הלך ונעשה לאדם גדול בתורה ונתמנה לשליח ציבור ושוחט ובודק בעיר רסאט.

רבי מרדכי ברח מן הכבוד והשתדל שלא יקראו לו רב, ובכך התפרנס מיגיע כפיו מבלי להצטרך לקבל שכר עבור עבודתו כרב.

בכל חייו, געגועיו לארץ ישראל היו רבים ולפני העליה ארצה עבר לגור בקזבלנקה במשך שנתיים עד לקבלת אישור עליה. בשנת 1962 עלה לארץ ישראל. בארץ ישראל בשנים הראשונות גם התפרנס מיגיע כפיו למרות שהוצעו לו הצעות לשרת ברבנות בבאר שבע, אך ברח מן הכבוד. ולאחר ימים, כאילו "נעקרה" חנותו ממרוקו והושמה בעיר באר שבע, וכך פתח לו חנות שממנה פרנס את משפחתו הברוכה 12 ילדים והברכה הייתה שורה במקום. מעולם לא מש ספר התורה מידי וכל רגע פנוי הקדיש ללימוד תורה. למרות עיסוקו במכולת, תמיד הדגיש שהתורה עיקר ומלאכתו עראי .

סדר יומו החל עוד בחצות לילה כשהשכים לעורר את השחר בתיקון חצות ולאחר מכן התפלל במנין עם הנץ ועסק בלימוד בחוק לישראל. לאחר התפילה ניגש לפתוח את חנות המכולת ולאורך שנים ניצל כל רגע קט שלא היו אנשים בחנות. היה מספיק ללמוד מן הפרשה, עם ביאוריהם של אור החיים, האלשיך הקדוש ומ"ב פירושים לתורה, עבר ללימוד משנה, גמרא ולימוד בזוהר.

לאחר מנוחת צהרים היה חוזר למכולת לזמן קצר ולאחר מכן היה לומד תורה עם רבי חיים שושנה זצ"ל, שם ישבו שניהם שעות ארוכות בלימוד תורה ולימוד מעמיק בגמרא.

לאחר תפילת ערבית היה חוזר לביתו ולקראת השעה שמונה בערב היה יושב ללימוד קבוע בגמרא עם תלמידו ר' יצחק, ועסקו בלימוד גמרא. בסיום הלימוד היה יושב לארוחת ערב ומיד לאחריה לימוד משנה. יום שבת היה יום כפול ומוכפל בלימוד תורה, והיה מקדיש את השבת למיעוט שינה ורובו לתורה לימוד באור החיים, האלשיך ועוד רבים.

הוא העביר שיעור משנה קבוע לאחר תפילת שחרית של שבת ובין מנחה לערבית היה מעביר שיעורים בבית הכנסת , בצאת השבת היה מקדיש את זמנו ללימוד בזוהר עם חברו רבי מנחם גבאי .

בקהילה היה מרביץ תורה החל בשיעורי בוקר, שיעורים אה"צ. בערבי שבתות וחגים ובכל זמן פנוי דרש להקדיש זמן ללימוד תורה. בתקופת חודש אלול היה יוצא למסע הרצאות בין בתי כנסיות להעביר דרשות לקראת הימים הנוראים .

רב מסחרו היה משולש חלקו למאכל ומשתה , חלקו לבגדים ואחזקת בית וחלקו לצדקה ומעשה חסד .

רבים ממעשי החסד היו נסתרים מן הכל והיה משתדל לעשות חסד בצנעה . הוא איפשר ללא מעט אנשים לקנות בהקפה למרות שלא שילמו . כמו כן הוא בעצמו היה דואג להעביר מוצרים לנוקקים .

בבית הכנסת בו התפלל, דאג שחלק מן הכספים יועברו ללומדי תורה, והיה מקפיד להעביר כספים לישיבות ולאברכי ישיבות. יחד עם מספר חברים הקימו גמ"ח לסיוע לחתנים ודאגו לכל מחסורם, הגדיל לעשות בחסדיו שהיה הוא בעצמו הולך עם החתן לתופר בכדי שיתפרו לחתן את המיטב שבבגדים. מסירותו למען הזולת בין ציבור ובין יחיד הייתה גדולה .

כאיש ספר ואיש תורה הנחיל מידה זו לבניו ולבנותיו ודאג לחינוך 12 ילדיו וזכה שכל ילדיו שמרו על משמרתו ובדרך התורה הלכו . את מידת החסד נטע בבניו ובבנותיו להיות אנשי חסד .

עד יומו האחרון לא מש מלימוד התורה ומהעת בה הפסיק לעבוד בחנות המכולת העביר את זמנו בלימוד תורה בכולל. הוא היה מתגנב אל השיעורים ובענווה רבה משתתף בשיעור. כאשר פתח את פיו הכירו בגדולתו ובחריפותו והיו מבקשים שיבוא וישב בשורה הראשונה והוא בשלו להשאר בשורה מאחור, וכך היא מידתו ענוותן ושפל בדרך והתבטלותו לרבותיו .

בימיו האחרונים עת נפל לחולי וכבר לא היה יכול לדבר, היה מסמן בידיו ליפוף על ידו השמאלית שהבנו שמבקש הוא בהנחת התפילין כולו עטוף אדרת תורה .

בשבת האחרונה לפני מיתתו, עם צאת השבת, כשהבדלתי על כוס היין וברכתי "בורא עצי בשמים", הוא לקח נשימה ארוכה עד מאוד מן ההדס, כחכם היודע שמיתתו קרובה ולקח מן ההדס משום שהשבת נותנת נשמה יתירה באדם ובמוצאי שבת ניטלת ממנו ולכן תקנו חכמים להריח בבשמים כדי להשיב נפשו ונשמתו היתירה העוזבת אותו.

רבי מרדכי נפטר בליל שבת קודש, פרשת בלק, י"ד תמוז תשס"ז. נקבר במוצאי שבת קודש ליל ט"ו תמוז, יום הילולת אור החיים הקדוש, בן 90 היה במותו .

הוא ימליץ טוב בעדינו ונזכה לגאולה השלמה במהרה בימנו, ובלע המות לנצח ומחה ה' א- להים דמעה מעל כל פנים, אמן

**כתבה שהתפרסמה בעיתון המקומי הדתי בבאר שבע
מאת אריאל כהן**

לפני כשבועיים, מוקף בבני משפחתו ובשיבה טובה, הלך לעולמו רבי מרדכי אביטן זצ"ל, יהודי חסיד וקדוש שחלק מגדולתו וגאונותו מתגלות לראשונה כיום, רק לאחר פטירתו.

בכל עיר בישראל נותרו עדיין יהודים מעטים שהם בבחינת 'הדרת זקנים שיבה' אנשי תורה וחסד, שעיסוק בלימוד תורה הוא לחם חוקם והם עושים זאת באהבה גדולה, בתמימות ובביטול גמור. מרביתם צנועים ונחבאים אל הכלים. אין הם זקוקים לטובתו של איש, אין מסביבם עדת חסידים, מקורבים ומקרבים, והם עובדים את קונם ביראת שמיים ובשמחה אמיתית.

בליל שבת קודש פרשת בלק לפני כשבועיים, באשמורת הבוקר, הלך כדרך כל הארץ ובשיבה טובה, אחד מצדיקיה הנסתרים של העיר באר שבע, רבי מרדכי אביטן זצ"ל, יהודי למדן וחסיד שזכה לשבת

בשולחנם של תלמידי חכמים ולשתות בצמא את תורתם. רבי מרדכי התגורר בבאר שבע וגידל בה את משפחתו הענפה וזכה להעמיד אחריו 12 ילדים שיחי' אשר זכו לקבל מעט מהנהגותיו הקדושות ויראת השמיים הגדולה שהיה בו במשך כל שנות חייו. בשל צניעותו ופרישותו מכל סממן של יוהרה, לא פורסמו מעולם מופתים שעשה, וניסים שנעשו לאחרים בזכותו. הוא זכה ללמוד במחיצתו של הבבא רבי מאיר אבוחצירא זצ"ל, ואף עם הבבא סאלי זיע"א היו לו קשרי ידידות עמוקים. כמו כן היה תלמידו וחברו של הרה"ג חיים שושנה זצ"ל בנם של קדושים הטמון אף הוא בעיר באר שבע. כל ימיו היה רבי מרדכי איש תורה וחסד, עניו הנחבא אל הכלים ורבים ממכריו לא ידעו על גאונו המופלגת, בקיאותו וכושרו הלימודי החריף בנגלה ובנסתר. בכל ימיו בין רבנים שאב רבי מרדכי כוחות להוסיף וללמוד שוב ושוב גמרא, משנה, זוהר והלכות והיה נהנה מכל לימוד ודבר שבקדושה. יום יום היו על שפתיו פסוקי תהילים ופרקים שלמים מן התלמוד שהוסיף ושנן בהם שוב ושוב. בזכות שעות רבות של לימוד תורה וחיים בקדושה וטהרה זכה ר' מרדכי לברך ולעזור ליהודים רבים שנושעו וראו נפלאות בזכות ברכותיו ולא מעט נשים עקרות נושעו בזכות ברכתו. עוד בהיותו במרוקו ארץ לידתו יצא שמעו של רבי מרדכי למרחוק, כמייעץ לאנשים בנושאים רבים ומסייע לחולים ונזקקים בכל צרה. בחוכמתו הרבה וידיעותיו המקיפות בנגלה ובנסתר עשה שימוש יומיומי בסיוע לבני הקהילה. בין שאר הספרים שכתב היה גם ספר סגולות אותו העניק ר' מרדכי למלך מרוקו לאחר שזה ביקש להיפגש עם ר' מרדכי. אך מיום עלותו ארצה קיבל עליו שלא לעסוק עוד בנסתר ממש, אלא להקדיש עצמו ללימוד תורה, להשפיע ולסייע לילדיו ומשפחתו. בני המשפחה ידעו על פעולות בודדות בהם

פעל הרב לרפואת ילד במצב קשה , פקידת בן זכר ואירועים חריגים במשפחה, אולם רבי מרדכי דחה בכל תוקף מבקשת הרבים לפעול בתחום והשיב בשלילה לכל מבקש והקדיש את עצמו ללמוד תורה להשפיע ולסייע לילדיו ומשפחתו .

בתחילת דרכה של המשפחה בבירת הנגב, היתה המשפחה מתגוררת בשכונת 'משק עזר' כמו משפחות עולים רבות ממדינות צפון אפריקה. ר' מרדכי פרנס את משפחתו באמצעות חנות מכולת שהייתה לו בשכונה ו' בעיר. שימש כרב שוחט ובודק של הקהילה בעיר. תושבי השכונה זוכרים כיצד היו נכנסים לחנותו של ר' מרדכי ותמיד תמיד ראשו טמון עמוק בתוך ספר הזוהר או בקריאת 'חוק לישראל'. גם בשעת העבודה היה שקוע בלימוד תורה, גופו היה בחנות אך ראשו מונח בסוגיות בגמרא או בשינון פרקי תהילים בבחינת "תורתו קבע ומלאכתו ארעי". יכולת הלימוד המופלאה שבה זכה סייעה לו במשך השנים לדעת את התורה כולה על טעמי המקרא בעל פה. בשעת קריאה בתורה היה ר' מרדכי מתקן את הבעל קורא מבלי להביט כלל בחומש. זיכרון צילומי נדיר של כל אות, טעם ותג שכבר קשה לראות במחוזותינו . שליטתו בנגלה ובנסתר ובידיעת הש"ס המשנה ומפרשיה בעל פה , בזמן לימודיו כאשר כהו עיניו היה רבי מרדכי מלמד את בני החבורה בע"פ ללא ספר בלימוד המשנה על מפרשיה וכן בלימוד הגמרא.

בשנים האחרונות לעת זקנה, עזב את החנות וישב ללמוד בכולל בעלי בתים במשך כל שעות היום כמו כן היה מעביר שיעורים בכמה בתי כנסת בשכונה ו' הישנה. ר' מרדכי זכה לקיים את מצוות "כתבו לכם" ואף הכניס בחייו ספר תורה הנושא את שמו.

מעבר לכל סיפורי כוחות הקדושה אשר מספרים עליו ועל היותו איש תורה אמיתי שעסק בכל מקצועות התורה, בולטת אישיותו החמה והלבבית, מאירת הפנים ונעימת ההליכות.

הרב מרדכי היה מחובר בכל נימיו וגידיו לפרשנותו של אור החיים הקדוש ולמד את תורתו בשעות הקטנות של ליל שבת ולאורך כל השבוע ונפשו קשורה בנפשו .

בני המשפחה זוכרים שתמיד הזכיר ר' מרדכי את הצדיק ר' חיים בן עטר- האור החיים הקדוש, רק בפטירתו הבינה המשפחה את עומק הקשר המיוחד שהיה ביניהם....

ביום רביעי האחרון בחייו, לקה רבי מרדכי באירוע מוחי ומצבו התדרדר, הוא הובהל לבית החולים ומצבו התדרדר אט אט. כל בני המשפחה ישבו סביבו וקיוו לשיפור במצבו.,

ביום חמישי בשעות הערב מצבו של ר' מרדכי התדרדר מאד, לחץ הדם והדופק כבר העידו על סימנים של מוות קרב וכל בני המשפחה התאספו סביבו מן הגדול לקטן. במיטתו שכב רבי מרדכי כמלאך מבלי נוע, גופו נוכח אך נשמתו כאילו מסרבת לסיים את שליחותה. בני המשפחה ידעו כי אביהם אהב מאד את רבי חיים בן עטר וקיוו כי יחזיק מעמד עד ליום ההילולא שחל במוצאי השבת. באותו הרגע שאמרו לר' מרדכי את שמו של אור החיים הקדוש והזכירו בפניו הרדומות את יום ההילולא, החל המוניטור להשתולל ולהתעורר לחיים, בני המשפחה הרגישו כי נשמתו עולה ויורדת ואינה מוכנה להיפרד עדיין מהעולם אלא מחכה ליום השבת .

בליל שבת בשעת לילה מאוחרת שוב נרשמה התדרדרות חדה בדופק ובלחץ הדם, בניו שהיו סביבו כל העת, התאספו כשבגדי שבת עליהם, סביב מיטת האב והחלו והחלו יחד בקבלת שבת, שיר השירים, כאשר בנו של הצדיק ר' חיים שושנה זצ"ל מקדש על היין ולאחר מכן המשיכו את מנהג אביהם כמידי שבת בשבתו "בר יוחאי" פתח ר' יצחק ואמר.. אזמר בשבחין וסיימו בלימוד אור החיים הקדוש על פרשת בלק "ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו" שם מפרש אור החיים הקדוש "ה' אלהיו עמו גם אם ייסרהו, על משמרת אהבתו יעמוד וממשיך האור חיים ומסיים על רבי עקיבא שהיו סורקים בשרו במסרקות של ברזל והיה מאריך באחד גם שסורקין בשרו מדבק נפשו בה' באלהיו וכך במעמד כל בניו ובנותיו לבושים בלבן לכבוד השבת נפרדו מאביהם בשמע שראל ה' אלוקינו ה' אחד. במוצאי השבת ניטמן רבי מרדכי בדיוק באותו היום ובאותו התאריך והשעה שבה ניטמן רבי חיים בן עטר זצ"ל שאותו כה אהב רבי מרדכי כל חייו.

במסע הלוויה של רבי מרדכי אשר החל סמוך לחצות הלילה במוצאי שבת, השתתפו מאות רבות של יהודים תושבי באר שבע והסביבה אשר ליוו את מיטתו בהקפות סביב מיטתו ובתקיעות חצוצרות ושופרות. רבני ערים ופשוטי עם הלכו זה לצד זה אחר מיטתו כשהתרגשות ועצב מתערבבים להם יחד. למרות השעה המאוחרת, נמשכה ההלוויה עד השעות הקטנות של הלילה והתרגשות גדולה של קדושה אחזה בכל המלווים.

מקום קבורתו גם מעוררת השתאות רבה, רבו וחברו הצדיק רבי חיים שושנה (מחבר ספר אעירה שחר) היו קרובים בחייהם כאהבת דוד והונתן כל חייהם עמלו יחד בלימוד התורה, רבם מעידים על

הלימוד החרף שהתנהל בן גדולי התורה, רבים לא עמדו ביכולת הניתוח והלימוד שלהם .

מי שראה את רבי חיים ורבי מרדכי לומדים מעיד שלימודם כשני מלאכים ואש יוקדת .

חברותם היה בדומה ללימודם של ריש לקיש ור' יוחנן שלא היה קיום אחד ללא השני . רבי מרדכי היה ידוע בחריפותו ובשאלותיו ובלומודו . מיום שנפטר רב חיים שושנה זצ"ל ירדה עצבות על רבי מרדכי ובכל מעמד היה מתאר את חסרונו בלימוד שאין לו את הלימוד החרף שהיה .

אכן השגחת בורא עולם שבחיהם ובמותם לא נפרדו וכך עם צאת השבת כוונה יד ההשגחה שרבי מרדכי ייקבר בסמוך ובמרחק של 5 ס"מ מאהובו ורבו הרב חיים שושנה זצ"ל .

בסמיכות של חצי מטר קבור גם חברו הרב מנחם גבאי זצ"ל שהיה חברו ללימוד בנסתר .

בכתבים שנשתיירו כתב ר' מרדכי ספר העוסק בהלכות שחיטה ומנהגים בו חתם רבי מרדכי זצ"ל את ספרו כך : "טעמי שחיטה ביום שישי בשבת קודש 26 יום לח' אדר וצרת בכסף בידך לפ"ק כתבתי אותם אני מרדכי אבטאן ולכותב ולקורא בהם תן מנוחה ויזכו ימיו כימי נוח והצונע אותם ימח והלומד בהם ישמח עד ביאת גואל לישראל ...

ספר אשר כתב בקולמוס בשנת וצרת=תרצ"ו לפני 71 שנה , בין דפיו נמצאה תעודה על קבלת הסמכה לשוחט בשנת תרצ"ה

מה רבה הייתה הפתעתם של בני המשפחה כאשר גילו כי בעמוד הראשון של אחד הספרים שכתב מופיעה הכותרת הכל כך מיוחדת "מאמר לנפטר" העוסק בצדיק הנפטר מן העולם. –"הספד לצדיק". שבת פטירתו של רבי מרדכי חלה ביום שבת קודש פרשת פנחס ומה רבה ההשתוממות שבין כתביו נמצאה פתקה קטנה אשר נושאת את הכתובת "פיוט לפרשת "פנחס" העוסקת בקנאותו של פנחס בדומה לרבי מרדכי שהיה קנאי לגבר ה' "נבא ולא ידע מה נבא " !?

באזכרה שנערכה בתום ימי השבעה, השתתף קהל רב, מכרים מקרוב ומרחוק שבאו לכבד את הנפטר לקרוא משניות לעילוי נשמותו ולהאזין להספדים לזכרו. לר' מרדכי ספדו הצדיק רבי ברוך אבוחצירא שליט"א, בנו של הבבא סאלי זיע"א אשר דיבר על הקשר האישי המיוחד בין המנוח לבין אביו, כמו כן נשאו דברים רב העיר ב"ש הרה"ג יהודה דרעי שליט"א, הרה"ג בנימין בצרי שליט"א רב קריית האבות ושכונה ו' החדשה, הרה"ג שמעון בן חמו שליט"א רבו של מושב פעמי תש"ז, הרה"ג יורם כהן שליט"א רב שכונת רמות ב"ש, הרה"ג יוסף דהאן שליט"א מנהל מחלקת מקוואות ברבנות באר שבע, הרב שלום דנינו וד"ר עמרם מליץ.

שבת פקידת חודשו תחול ביום טו באב עליו נאמר : "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים,

העיר באר שבע, איבדה את אחד היהודים הצדיקים שהיו לעיר, אחד מבין רבים שהיו סמל למופת של פשטות וצניעות, שילוב נדיר של למדנות וחרifות, נועם הליכות ואמונת חכמים טהורה וזכה, שכבר נדמה כי חלפה לה מהעולם.

אור מְרַדְּכִי
ספר זיכרון ומבט על גיו

חלק א:

מנהגיו ותורתו .

בַּמִּזְבֵּחַ מוֹר אָבִי רַבִּי מֵרִדְכִי זָצ"ל
עָפ"י דַּעַת זֹכְמִי מֵרִדְכִי וּמִקְוֵה מִתּוֹךְ
תְּשׁוּבוֹתֵיהֶם שֶׁל זֹכְמִי מֵרִדְכִי לְבִיסוֹס
בַּמִּזְבֵּחַ.

ארץ מרוקו העמידה גאוני עולם לאלפים כגון רבי יצחק אלפסי, הרמב"ם, הרא"ש- רבינו אשר, אור החיים הקודש ועוד, חיבוריהם בכל המקצועות יצאו להם בכל העולם הן בהלכה והן בתורה ומנהגי קהילת מרוקו מיוסדים על אדני פז והן אלה מנהגים אשר קדמו למרן השו"ע בעשרות ומאות שנים. בדור האחרון יהדות מרוקו נכספה וגם כלתה אל ארץ הקודש ובאו האחרונים לערער על מנהגי חכמי מרוקו או לטעון שהם מיוסדים על מנהגי אשכנז ועוד, אולם מנהג אבותינו ופסקי חכמינו מיוסדים על אדני פז ועל כן אמרתי אעבור בין מנהגי אבי עליו השלום בכל מעשיו ומתוך אורח חייו להביא את דעת חכמי ההלכה הפוסקים עפ"י מנהגיו ובראשם הרב יוסף משאש זצוק"ל הרב הראשי במרוקו והרב הראשי לירושלים בספריו הרבים שו"ת שמש ומגן, שו"ת תבואות שמש.

ועל העת הזו הבאים לערער את מנהג אבותינו ועמדו רבים לשמור את משמרתם ובי"ה זכינו לאור גדול בעת האחרונה על חזרה המפוארת של מנהגי חכמי מרוקו, סידורי תפילה בנוסח אבותינו. תמיד היה שגור בלשונו של מו"ר אבי שאנו פוסקים דעת מר"ן וכשהבאתי ענין הלכה עפ"י הרב עובדיה יוסף היה אומר לי אני קיבלנו את דעת מר"ן. יהי רצון שחיבור זה יהיו בבחינת כל תלמיד חכם שאומרים שמועה מפיו שפתינו דובבות בקבר אכ"ר.

א: תיקון חצות

מו"ר אבי היה ער קודם השחר וכבר בחצות הלילה היה קם לתיקון חצות להתאונן ולבכות על חורבן בית קדשינו, ותפילתו חרישית נשמעת בין כתלי הבית.

חז"ל אמרו שראוי לכל יהודי להיות מיצר תמיד על חורבן בית המקדש וכך מובא בטור אורח חיים סימן א': " ישכים קודם אור הבוקר לקום להתחנן לפני בוראו... וטוב למי שמקדים, שיכוין לשעות שמשנתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה, ולסוף שני שלישי הלילה, ולסוף הלילה, שבאלו הזמנים הקב"ה נזכר לחורבן הבית ופיזור ישראל בין אומות העולם, והתפילה שיתפלל אדם באותה שעה על החורבן והפיזור רצוייה וקרובה להתקבל. ויפיל תחינתו לפני המקום, אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו בתחנוניו, כי טוב מעט בכוונה מהרבות בהם שלא בכוונה..."

תיקון חצות ניתן לעשותו יחיד, ללא מניין. וכך היה אבי מתיישב על הארץ והיה עושה את תיקון הכולל תיקון רחל ותיקון לאה. תיקון רחל הוא בכי וצער על החורבן ואת תיקון לאה הוא תהילים לשם בניית הבית. ובימים שאין בהם תחנון היה אומר תיקון לאה בלבד וכן בשבת רק לא היה אומר מזמור יענך ה'.

על פי תורת הקבלה תיקון חצות הוא תיקון חשוב בדרך להבאת הגאולה ודרכו של אבי היה בסוד ה'.

ב: נטילת ידיים ביציאה מבית הכסא

כשהיה יוצא מבית הכסא בשבתו בחנות המכולת לא תמיד היה שוטף את ידיו עם נטלה – כלי, בביתו היה נוטל עם נטלה.

וכן כך נפסק להלכה בשמ"ש ומגן ג, אוח ל"ז – היוצא מבית הכסא די לו שישפוך על ידיו מים מן הברז ואין צריך כלי וגי' פעמים וכן כתב הנה המנהג במארוקו שראיתי מימי חרפי שכל החכמים קטן או גדול נוטל ידו מן הברז בפעם אחת, ועוף לא צווח צפור לא צפצף וכן נהגנו גם אנחנו אחריהם..".

ג: "לשם יחוד"

לפני התפילות וכן לפני קיום המצוות כגון תפילין, קידוש היה מקפיד לומר "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה".

ואכן כך היה מנהג יחידים מיהודי העירות והכפרים במרוקו לומר לשם יחוד לפני כל התפילות וקיום המצוות.

לשם יחוד הם קבוצה של תפילות יהודית-קבלית שונות, הנאמרות כהקדמה לעשיית מצווה או לתפילת-חובה. בתחילת תפילות אלו מופיע הביטוי 'לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה', ועל שם פתיחה זו קרויות תפילות אלו 'לשם יחוד'. התפילה נאמרת בעיקר על ידי החסידים והספרדים. משמעות התפילה באופן פשוט היא התעוררות וכוונה בעשיית המצווה או התפילה. לפי הקבלה משמעותה, שעל ידי עשיית המצווה או התפילה האדם גורם יחוד עליון בין הקב"ה לבין השכינה.

ד: "הקשר בציצית"

כשנצרכת לקשור ציצית בשבילו הקפיד לציין בפני לעשות את הקשר של: י-ה-ו-ה – עשרים ושש כריכות כמנין הוי"ה .

מנהג אבי בניגוד למה שמופיע בילקוט יוסף שיש לקשור את ציצית בסדר הבא: קשר - ז - קשר - ח - קשר - יא - קשר - יג - קשר .
סה"כ חמישה קשרים וארבע חוליות של כריכות העולות למנין "הוי"ה אחד = 39 .

אולם מנהג צפון אפריקה כמנין הוי"ה 26 כריכות

קשר - י - קשר - ה - קשר - ו - קשר - ה - קשר .

את הציצית לא היה מוציא מבגדיו וכך הובא בשמ"ש ומגן (ח"ב או"ח עד) "לא נהגנו להראות הציציות מחוץ לבגדים" .

ה: "תפילין של ר"ת"

לא נהג בהנחת תפילין של ר"ת ורק בהגיעו בערך לגיל שישים וחמש , ביקש ממני לקנות לו תפילין של ר"ת .

הרב משאש בספרו שמ"ש ומגן (ג, נח) כתב שלא נהגו להניח תפילין של ר"ת. אולם מר"ן כתב שלא יניח תפילין של רבינו ת"ם אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות אולם הרב עובדיה יוסף בספרו ילקוט יוסף כתב שבדור הזה שהנחת תפילין דרבינו תם נפוצה גם אצל אברכים ובעלי בתים יראי שמים , אין לחוש יותר משום יוהרא. ולכן מצווה שכל אחד ואחד יחוש לדבר גדולי הפוסקים שסוברים כדעת רבינו תם .
היה מניח את התפילין של ר"ת לאחר עמידת שמונה עשרה .

ו: "אמירת קדש – והיה כי יביאך "

עפ"י מקום מנהגו בתפילה , היה אומר את שתי הפרשיות קדש-
והיה כי יביאך לפני "ה מלך" .

ז: "בכניסתו לבית הכנסת "

היה נוהג להתעטף בטלית ולהניח תפילין בביתו והיה יוצא אל
בית הכנסת , ובכניסתו היה משתחוה ואומר "מה טובו אוהליך
יעקב.."

כשהאדם מתעטף בציצית ולובש תפילין ויצא מפתח ביתו הקב"ה שמח
ומלאך המשחית זז משם וניצול האדם מכל נזק ומכל משחית .

ח: "פתח אליהו וקדיש "

נהג לומר בכל תפילה פתח אליהו הנביא זכור לטוב .
בקדיש לא היה כורע , לא תמיד היה מקפיד שפניו של האומר
קדיש יהיו לכוון מערב . וכשהיה אומר עושה שלום במרומיו
משתחוה קמעא ופונה לצד ימין ואומר יעשה שלום עלינו ופונה
לצד שמאל ואומר ועל כל עמו ישראל .
ומנהגו בקדיש תתקבל "קדם אבונא דבשמיא וארעא ואמרו
אמן"

בקדיש על ישראל: "...יהא לנא ולהון ולכון שלמא חנא וחסדא
וחיי אריכי ומזוני רויחי ורחמי מן קדם אלהא מארי שמיא
וארעא ואמרו אמן "

ט: "מס' הציציות שהיה אחוז בידיו בזמן ק"ש "

היה נוהג לאחוז את כל ארבעת ציציותיו וכך מנהג המקובלים .

מובא בשמ"ש ומגן (ח"ג סי לב) שהמנהג לקחת שתי ציציות בלבד הוא דעת
מין . אולם מנהג אבי לאחוז את רבעת הציציות וכן מובא בסידור תפילת
החודש שהתפלל בו .

י: "אמירת פיוטים בתוך הזמירות "

ראה סימן י'

יא: "עמידה בזמן חזרת שליח ציבור "

היה נוהג לעמוד בזמן החזרה ולא ישב כלל אף בחזרה של ר"ה
ויוה"כ והקפיד בענין .

בילקוט יוסף שמותר לשבת בחזרת השליח ציבור לאחר הקדושה
...והמחמיר לעמוד בכל תפילת החזרה תבוא עליו הברכה.
אולם מנהג מרוקו נהגו שהציבור עומד בזמן חזרת הש"צ .

יב: חזרת הש"צ – עיין בשבת אות

יג: "יראו עינינו"

היה נוהגים לומר במוצאי שבת וחג ובחול המועד
"יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך מלכנו באמת
באמור לציון מלך אלוהיך. ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד כי
המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד כי אין לנו מלך אלא
אתה ברוך אתה ה' המולך בכבודו אל חי וקיים תמיד ימלוך עלינו
מהרה לעולם ועד ועל כל מעשיו"

מנהג עתיק אצל יהודי מרוקו לומר פסוקים אלו וכבר קודמים כגון בעלי
התוספות הזכירו מנהג זה, ולא היה חשש להפסק שנחשב כגאולה אריכתא
וכן מוזכר ברמב"ם ובסידורי הגאונים ויש נהגו להוסיף מזמור לדוד קודם
יראו עינינו.

יד: "נפילת אפיים"

היה נוהג להטות קמעה על צד שמאל

בילקוט יוסף מובא שאין נופלים על פניהם בזמן אמירת מזמור לדוד ואבינו
מלכנו משום הנופל על פניו ואינו מכון ליבו כראוי כשומר המזמור עלול ח"ו
להסתלק מן העולם בקיצור ימים ושנים (עפ"י הזוהר סוף פרשת במדבר).
אולם מרן פסק "נהגו להטות על צד שמאל" (סימן קלא סעיף א)
וכך נהג אבי וכן נוהגים חסידים ואנשי מעשה.

טז: "עלינו לשבח"

היה אומר אותו בנחת ובסופו היה מוסיף "ובתורתך ה' אלוהינו כתוב לאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד "

עלינו לשבח – חותם כל אחת מתפילות היום, "עלינו לשבח" מתחיל באות ע' ומסתיים באות ד' וכן "על נקווה לך" מתחיל באות ע' ומסתיים באות ד' באמונה לפני מלך המלכים הקב"ה ועל כן תמצא סידורים המציינים שבשבת אין אומרים "על נקווה" כי אין מוסרים עדות בשבת .

יז: "קדיש אחר עלינו לשבח"

היו נוהגים בבית הכנסת לומר חצי קדיש לאחר "עלינו לשבח"

יח: אמירת "ברוך הוא וברוך שמו"

מו"ר אבי היה מקפיד לענות על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל "ברוך הוא וברוך שמו", הן ברכות של חזן כגון שופר, ספירת העומר, מגילה, מוציא, קידוש ועוד .

מין שו"ע כתב (או"ח סימן קכ"ד) "על כל ברכה וברכה שאדם שומע בכל מקום אומר ב"ה וברוך שמו "

הרב עובדיה יוסף על פי פסיקתו קבע שלא עונים "ברוך הוא וברוך שמו" על ברכות שמתכוונים לצאת בהן כגון : ברכת שופר, ברכת מגילה, קידוש ועוד רבים. אך הם חייבים לענות ברוך הוא וברוך שמו על ברכות שאינן מתכוונים לצאת בהם .

אולם הרב שלום משאש יצא חוצץ נגד פסיקה זו והודיע בשער בת רבים (שמ"ש ומגן חלק שני סימן לד ועוד רבים) " ..כי ראיתי שבמרוקו היינו עונים ב"ה וב"ש על כל ברכה ששומעין, בין חייבים בה או לא . וכאן ראיתי בארץ ... שיש שאין משיבים ב"ה וב"ש אלא על ברכה שאין חייבים בה ויש שאין עונים על שום ברכה ב"ה וב"ש ... **כי במרוקו לא נשמע מנהג זה בכלל וכל העם כקטן וכגדול ובכללם רבנים גדולים ועצומים , היו עונים ב"ה וב"ש על כל ברכה וברכה ללא שום חילוק** ..וכן לרה"ג רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל ולהרה"ג מכלוף אבוחצירא זצ"ל ועוד שכולם העידו על המנהג לענות ב"ה וב"ש על כל ברכה ... גם ריעותא גדולה יצאה מאלו הנוהרים שלא לענות שראיתי במו עיני שכל כך הרגילו עצמם שלא לענות עד שאפילו ברכות שאין חייבים בהם או כבר יצאו ידי חובה אין עונים עליהם ב"ה וב"ש ... ונמצא שיצא שכרם בהפסדם ... וכשאני לעצמי כמו צער בנפשי כשאני רואה צבור שאינם עונים ב"ה וב"ש נראה לומר חס ושלום כמזלזלים בכבוד השי"ת ע"י אותה דומיה השוררת מבלי להתחרד ולהיות כל הגוף מירתע לענות ב"ה וב"ש בקול רם ולהרבות כבוד שמים ולפי קוצר דעתי לא יפה עשו להפוך ולבטל מנהג העולם שהוא עומד על בסיס חזק ואיתן ..גם על ידי אותה דומיה יבואו להסיח דעתם מן הברכה למחשבות אחרות . לא כן באמירת ב"ה וב"ש נשאר קשור עם המברך ומכוין תחילה ואני מרגיש בעצמי שאם אפסיק מלענות נ"ל כאילו לא ברכתי ... **ראוי והגון לנו להחזיר עטרה ליושנה למנהג ירושלים ומנהג העולם ולהזהיר לעם לענות ב"ה וב"ש ..ובזה יחזרו למנהגם הראשון לברך על כל ברכה ... על כל פנים אנו לא נזוז ממנהגינו העתיק והותיק שהוא מנהג יציב ונכון וקיים וישר**

יט: "ספר תורה"

ספר תורה אצל יהודי מרוקו לא היה נתון בתוך תיבת עץ אלא גלול סביב שני עמודי עץ והיריעות היו עטופות בבד לכל אורך ספר התורה .

כנער זכורני ספרו של רבי חיים שושנה זצ"ל שכתבו בידו , ספר זה הייתי מלווה במשך שנים, כל שבת מביתנו לבית הכנסת. והספר לא היה מונח בתוך ארגז אלא כפי שתואר לעיל וכך גם נוהגים האשכנזים אולם בשונה לאשכנזים היה עטוף כל ספר התורה ביריעות בד וכל זאת בכדי שלא יגעו בגוף ספר תורה ללא הפסק של בד או מטפחת .
ספר התורה שהכניס אבי היה כבר כמנהג המקום וכבר נהגו לעשותו בארון עץ , אולם גם הספר היה עטוף ביריעות בד לכל אורך הקלף, ואמר אבי עליו השלום שעל דרך האמת היא כפי הספר של רבי חיים שושנה זצ"ל .

כ: "לפני הגבהת ספר תורה"

זכורני שהיו שואלים אותו מה הפסוקים שאומרים לפני הגבהת ספר תורה, שהיה הוא בעל הקורא לאורך שנים .
בשבת מתחיל :

"ישמחו השמים ותגלה ארץ ויאמרו בגויים ה' מלך ישמח הר ציון
תגלנה בנות יהודה למען משפטך

ביום חול : מתחיל מכאן :

"על הכל יתגדל ויתקדש יתברך ויתרומם ויתנשא שמו של של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא , בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא, כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל עמו בית ישראל. תגלה ותראה מלכותו עלינו במהרה ויחון וירחם על פלטתנו ועל פלטת עמו בית ישראל בחן ובחסד ברחמים וברצון ואמרו כל העם אמן. הרחמן הוא יחזיר שביתנו ושבית עמו בית ישראל במהרה בימנו ויוציאנו מכל צרותינו לרווחה ומאפלה לאורה בקרוב ואמרו כל העם אמן . יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם. כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו.

ומגביה ואומר : וזאת התורה... ונהג להשתחוות מול ספר התורה.

קטע זה בתוכנו דומה לתוכן הקדיש .

כא: כאשר מוציאים יותר מספר אחד

כשהיו מוציאים יותר מספר אחד הראשון מגביהים וכאשר מעלים לקרוא בספר השני היה אומר את הפסוק הזה :

"ה' אלהים צבאות, השבינו אליך ונושעה"

אין כאל ישורון רכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים"

כב: הברכה לעולה לתורה "ה' עמכם"

כשהיה עולה לתורה היה פותח ואומר : השם עמכם" ולא אומר את השם אדנו"ת והקהל עונה "יברכך השם"

יש הפותחים בלשון "רבנן ברכו" אולם מנהגי מרוקו לומר " השם עמכם" וכן לא נאמר בשם אדנו"ת משום שהזוהר אוסר להתחיל את הדיבור בשם ה', שאין להזכיר את השם הקדוש אלא אחרי מילה שכן כתוב בראשית ברא אלהים . וכן מובא כל המזכיר שם הקב"ה בריקנות טוב לו שלא נברא (עפ"י הזוהר יתרו)

כג: "אמת תורתנו הקדושה"

בכל חייו כאשר היה עולה לתורה הוא היה קורא את הקריאה וכמעט בכל קטע שנקרא ידע את הקריאה על דקדוקיה וטעמיה , אולם בתקופות שענינו כהו ולא היה יכול לקרוא מתוך ספר התורה היה עולה ואינו קורא ולאחר הקריאה היה אומר "אמת תורתנו הקדושה " ומברך את הברכות .

הנוהג הוא שאין העולה קורא את הקריאה עם החזן ועל כן כאשר הוא אומר "אמת תורתנו הקדושה" הוא מאשר שאכן שמע את הקריאה מהש"צ ואינו מברך לבטלה ששמיעתו נחשבת כדין שומע ועונה , ועיין בהמשך לגבי חובת העולה בקריאה בלחש עם החזן.

כמו כן ענין "אמת תורתנו הקדושה" אינה נחשבת הפסק משום שמילים אלו מענין הברכה וכן בפסוק שאומר גואלנו ה' צבאות לאחר ההפטרה קודם הברכות .

אולם הרב עובדיה יוסף כותב : "הנוהגים לומר אמת תורתנו הקדושה .. אין למחות בידם משום הפסק שיש להם על מה שיסמוכו ...ומכל מקום טוב ונכון ליעצם בנחת שלא לאומר"

כד: העולה לתורה קורא בלחש מבלי להשמיע לאזנו

העולה לתורה צריך לקרא עם הש"צ אך לא ישמיע לאזנו. כמו בעמידה.

הרב עובדיה יוסף כתב שחייב אדם לקרוא בפיו בלחש את הקריאה מתוך ספר התורה יחד עם החזן ואינו יכול לצאת בשמיעה מטעם "שומע כעונה". הרב משאש בספרו שמ"ש ומגן (ח"א סימן יא) ציין הערה חשובה וכתב "כיום רבו עמי הארץ שלא רק שאינם יודעים שצריך לקרות בלחש יחד עם שליח הציבור אלא שאינם יכולים לקרא איתו כי אינם יודעים אפילו את צורת האותיות ולא יתכן מלהימנע מלהעלותם לתורה כי אז נצטרך לסגור בתי כנסיות רבים "

כה: עליית קטן לתורה כחלק משבעה קרואים

אבי עליו השלום היה הולך איתי לבית הכנסת "ישמח משה" של רבי מנחם גבאי זצ"ל, שם היו מאפשרים לי לעלות לתורה ולקרא. (כך נהג עימי מהיותי בן 8-11)

כן פסק הרב עובדיה בילקוט יוסף שמותר להעלות קטן לספר תורה בשבתות ובימים טובים והקטן מצטרף לחובת שבעה עולים והוא שהגיע לחינוך ויודע למי מברכים ויכול הקטן לקרוא בעצמו את פרשת עלייתו... ובמקום שאין מעלין קטן לספר תורה יעשו כמנהגם.

כו: הפטרות

נהגו לשורר לעולה להפטרה "קדושת שבת..."
בשבת ויצא ההפטרה הייתה : "עמי תלואים"
בשבת שמות ההפטרה הייתה : "הבאים ישרש יעקב"
בפרשת אחרי מות ההפטרה הייתה " התשפוט"
ובפרשת קדושים "הלדרוש" ואם מחוברים אז גם "הלדרוש"

כז: עמידה בעשרת הדברות

בית הכנסת בו התפללתי בראשותו של הרב חיים שושנה זצ"ל עם
מו"ר אבי, נהגו בשעת קריאת עשרת הדברות שבפרשת יתרו או
ואתחנן וכן בשבועות לעמוד. שעה זו הייתה שעת קודש , חרדה
ורטט עוברת בין הציבור בשעת קריאת עשרת הדברות .

הרב עובדיה יוסף כתב לבטל מנהג זה "ואין מנהג זה נכון עפ"י ההלכה
שכתב כבר הרמב"ם שיש לחוש בזה פן יאמרו שדוקא תורה זו מן השמים
ולא השאר חס ושלום...ומכל מקום שתלמידי חכמים הבקיאים יושבים
בעת הקריאה..."

אולם הרב משאש (שמ"ש ומגן ג , או"ח סימן מא) ..וא"כ המנהג שלנו שלא
קבענו שום דבר חדש הוא מנהג עתק יומים ..ורק מנהגינו לעמוד דפשיטא
אין להניח מנהגינו ..ואי אפשר לבטלו אפילו יהיה נגד מרן ז"ל וכ"ש שלא
ראינו למרן ז"ל לאסור לעמוד בהם שזוהי מצווה רבה , וכמו שכתוב וירא כל
העם וירונו ויעמדו מרחוק ..וא"כ טוב לעמוד כמו שהיה בזמן נתינתם בהר
סיני..."

כח: עליית קטן לתורה כחלק משבעה קרואים

אבי עליו השלום היה הולך איתי לבית הכנסת "ישמח משה" של רבי מנחם גבאי זצ"ל ששם היו מאפשרים לי לעלות לתורה ולקרא. (כך נהג עימי מהיותי בן 8-11)

כן פסק הרב עובדיה בילקוט יוסף שמותר להעלות קטן לספר תורה בשבתות ובימים טובים והקטן מצטרף לחובת שבעה עולים והוא שהגיע לחינוך ויודע למי מברכים ויכול הקטן לקרוא בעצמו את פרשת עלייתו... ובמקום שאין מעלין קטן לספר תורה יעשו כמנהגם .

כט: לקראת שבת

ההכנות של מו"ר אבי לקראת השבת כללו הכנות רוחניות וגשמיות. הגמ' בשבת " כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים ..."
תמיד היה רגיל בלשונו " כל פרנסתו של אדם קצובה לו מראש השנה לראש השנה חוץ מהוצאות שבת וימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה , אם מוסיף יוסיפו לו "
אכן מעולם לא החסיר מעל שולחנו ממעדני השבת הטובים והמיוחדים .

ל: שנים מקרא ואחד תרגום

היה מקפיד לסיים כל שבת שניים מקרא ואחד תרגום מעולם לא הפסיד שניים מקרא ואחד תרגום .
בגמרא, (מסכת ברכות דף ח/א), אומר רבי יוחנן "כל המשלים פרשיותיו עם הציבור שניים מקרא ואחד תרגום, מאריכים לו ימיו ושנותיו".
והיה נוהג לקרא כל פסוק פעמים ואחר כך את תרגום אונקלוס .

לא: טבילה במקווה

לאורך שנים אף בערוב ימיו האחרונים ולמרות קשיי ההליכה וראייתו הקפיד עד ימיו האחרונים ללכת למקווה טהרה ולטבול כל ערב שבת, קיץ וחורף.

לב: מנהג "בואי כלה"

מנהג אבא מס' דקות לפני כניסת השבת לקיים מנהג הנקרא "בואי כלה", וכך היה נוהג לפני הליכתו לבית הכנסת- ערב שבת היה טועם ממטעמי השבת מן הדג וכוסית ערק לקיים "טועמיה חיים זכו".

לג: הדלקת נרות שבת

כך נהגה אימי שנים בהדלקת נרות שבת, הדליקה ואח"כ בירכה. וכך מנהג זה היה נפוץ בין הנשים יוצאות מרוקו ולפי זה כניסת השבת הייתה כשהן מברכות על הדלקת נרות

הרב עובדיה בילקוט יוסף פסק שבהדלקת נרות הברכה צריכה להיות קודם ההדלקה... ואשה המברכת לאחר ההדלקה נכנסת בספק ברכה לבטלה.. "אולם ר' רפאל ברוך טולדיאנו זצ"ל כתב בספרו קצש"ע השלם "הברכה תהיה אחר ההדלקה דכשיברך קבל שבת ואסור להדליק... ומשימין היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכין ואחר כך מסלקין היד... וכשהנרות רבים שאין די בהשמת היד תעצום עיניה ותברך ואח"כ תפתח עיניה ותהנה מן האור כדי שיהא עובר לעשייתן "

וכך פסק להלכה הרב משאש (שמש ומגן ג, סימן עא) "... הנני להשיב שמנהג מרוקו היה לברך על נרות שבת חאחר ההדלקה... ובבואם לשאול אני אומר להם: אל תטש תורת אמך, וישארו במנהגם, כי המנהג הוא דבר גדול לסמוך עליו "

לד: סעודת ליל שבת

קטעי הזוהר ולשם יחוד

מנהג אבינו היה מיד עם היכנסו קמים כולם לכבודו ומנשקים את ידיו, הקפיד שתמיד יהיו נרות דלוקים במקום בו הוא מקיים את סעודת השבת. היה מתחיל את הסעודה בפיוט "שלום עליכם", "אשת חיל", "בר יוחאי" ולאחר מכן התחיל בקטעי הזוהר לכל סעודה. האר"י הקדוש שחי בצפת במאה ה-16, מחבר פיוט לכל סעודה. לפני כל סעודה נהוג לשורר את הפיוט העוסק במהות המיוחדת של הזמן הספציפי. **אזמר בשבחין** הינו פיוט המקדים את הסעודה הראשונה, סעודת ערב שבת. לפי משנת הזוהר עיקרו של עונג שבת הוא בקיום שלוש סעודות. המקובלים הפליגו מאוד במעלתן ובחשיבותן של שלוש הסעודות בשבת. המקובלים קשרו את הסעודות הללו בקשרי מסתורין עם הספירות העליונות שהן כתר, מלכות, ותפארת כל תכלית הסעודה היא לצורך הקישור והחיבור של השולחן למטה עם הספירות למעלה. לכל שלוש הסעודות פתיחה אחת:

סעודה שניה היא **"אתקינו סעודתא"** לכל סעודה וסעודה נתחבר פיוט מיוחד בלשון הזוהר ע"י הארי – רבי יצחק בן שלמה לוריא. הקטע מבוסס ע"פ הזוהר שמות דף פח, וכל תכלית הסעודה היא לצורך הקשר והחיבור של השולחן למטה עם הספירות למעלה.

ועיקרו מפגש בין השכינה המכונה בזוהר 'שדה תפוחים קדושים' ובין כוחות אחרים של עולם הספירות המכונים כאן "המלך" זעיר אנפין - 'עתיקא קדישא

סעודת ליל שבת מכוונת ליחלק תפוחין ' מרחב שליטתו של ' זעיר אנפין **סעודה שניה** היא לכבוד ' עתיקא קדישא' – הזקן הקדוש ' אריך אנפין ' שהוא עולם הרחמים , עולמו של ארך אפיים. **סעודה שלישית** היא לשם ' זעיר אנפין ' - קצר הפנים שהוא עולם הדין . דמות אלוקים מצטיירת בשני פרצופים , דין ורחמים שיבואו לסעודה.

לסעודה ראשונה – אזמר בשבחין , לסעודה שניה – אסדר לסעודתא, לסעודה שלישית – בני היכלא

את הזוהר "אזמר בשבחין" או אסדר לסעודתא היה מו"ר אבי שר בניגון ובנחת לפני הקידוש.

בליל שבת היה מקפיד על אמירת " זכור את יום השבת לקדשו רבי יצחק אמר". היה אומרו בנחת והיה גוער בבני המשפחה כאשר היו מדברים בזמן אמירתו . בכל ימיו לא החסיר פעם אחת את קטעי הזוהר שהיו ההכנות לקראת שבת המלכה ואף בימים בהם כהתה עינו הקפיד באמירתו וכן בכל קטעי הזוהר לפני הקידוש ולשם יחוד . ובכך היה מעלה בדרגין עילאין את סעודת השבת.

לה: קידוש ליל שבת

שבת מקודש

מנהג אבות היה בידי מו"ר אבי והיה פותח את הקידוש באמירת "שבת מקודש יום השישי".

(הקפיד שתמיד יהיו נרות דלוקים במקום בו הוא מקיים את סעודת השבת והיה מביט קמעא בנרות לפני הקידוש) .
הטעם למנהג זה היה כנגד הטועים הרוצים לומר ח"ו שהשבת מתחילה מיום השביעי בבוקר ולא מליל שבת .
מלבד זה יש עוד טעם הרמוז להשלים שם הוי"ה ב"ה בראשי תיבות באומרו יום השישי ויכולו השמים ,
וגם להשלים ע"ב תיבות כנגד שם המפורש ע"ב במילוי שם הוי"ה .

גם אמירת "יום השישי" לפני "ויכולו" לאחר עמידה של ליל שבת הייתה נאמרת למרות דעות שלא להתחיל ב"יום השישי" משום הפסק.

לו: השתתפות בני המשפחה באמירת הקידוש על היין

כך הונהג בבית אבא לומר עמו את הקידוש וכשהגיע לברוך אתה ה' היינו שותקים והיינו עונים באמרת הברכה ברוך הוא וברוך שמו ומיד מתחילים לסייע לו החל מ "אלוהינו מלך העולם .." בקול .

גם אמירת "יום השישי" לפני "ויכולו" לאחר עמידה של ליל שבת הייתה נאמרת למרות דעות שלא להתחיל ב"יום השישי" משום הפסק.

לז: קיפול הטלית בשבת

אבי בתחילה היה מקפל את הטלית עפ"י סדר קיפולו הראשון בצפון אפריקה נהגו מדורי דורות לקפל את הטלית על פי הקיפול הראשון ואין פוצה פה , וכן כתב הרב עמרם אבורביע (נתיבי עם עם קס) "מנהגנו לקפלו בשבת כסדר קיפולו הראשון ובוודאי היינו טעמא כמ"ש האורחות חיים שזה מנהג קדום לפני התפשטות קבלת הוראות מרן וכן פסק הרב טולידאנו בספרו קצשי"ע השלם (קע, י) "וגם אנחנו מימי הראשונים שלנו

שהיו גדולים בתורה וביראה, היו נוהגין לקפל הטלית בשבת בשופי בלי שום פקפוק כלל וכן אנו נוהגים עד היום "

לח: הוספת מים רותחים לקדרה מכלי ראשון

בצעירותי ואנוכי נער, זוכר את השעות המוקדמות בבוקר וראיתיו מוסיף מים מכלי ראשון לקדרת החמין .

סוגיה זו היא מורכבת ובענין הזה פסק הרב משאש (שמש ומגן ח"א סימן ח, טו) והביא דבר דבור על אופניו שמנהג מרוקו להוסיף מים רותחים מכלי ראשון היא כדעת מרן .

הרב עובדיה יוסף פסק בענין "תבשיל המונח על הפלאטה ונצטמק אסור לתת לתוכו מים רותחים בשבת אלא יסיר הקדרה מעל הפלאטה ויניח קדרה ישנה וריקנית על פי הכירה ואז ישים הדקרה שהתבשיל בתוכה על גבי הקדירה הריקנית ... (ילקוט יוסף שבת, א).

בבירור המנהג כתב הרב עובדיה יוסף בשו"ת יחוה דעת שמנהג ארצות המערב להוסיף מים הוא כדעת רמ"א שסובר שאין בישול אחר בישול אפילו בדבר לח אולם הרב משאש מוכיח שמנהג מערב הוא כן כדעת המרן המתיר להוסיף מים חמים מכלי ראשון לקדרה מכלי ראשון, הרמ"א סובר שאין בישול אחר בישול בדבר לח גם כשהוא צונן ובדבר זה לא נהגו אנשי המערב כי אין מוסיפים מים צוננים לדקרה אלא רק מים חמים מקומקום שנמצא יחד עסקדירה על הפלאטה ושניהם באותה דרגת חום ובזה גם מרן מודה שאין בישול אחר בישול.

לט: ברכה על עצי בשמים לאחר הקידוש או בתוך הסעודה

היה מקפיד שיהיה על שולחן שבת הדסים והיה מברך כל שבת "בורא עצי בשמים" לאחר הקידוש

מנהג אבות היה בידיו וכך היה נוהג כמידי שבת בחזרתו מבית הכנסת כאשר בידיו הדסים. לאורך שנים היו תלמידיו מביאים לביתו או שהיו מונחים עבורו בבית הכנסת וכך היה לפני הקידוש או אחר הקידוש או אחו בידיו את ההדסים ומברך בקול.

הסוגיא במסכת שבת:

כאשר יצאו רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר מן המערה ראו בערב שבת זקן שתופס שני בדי הדסים בידיו ורץ בין השמשות של ערב שבת). אלו למה לך? אמר להו: לכבוד שבת ותסתפק באחד? אמר להם: חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר לו רבי שמעון לבריה: חזי- ראה כמה חביבין מצוות על ישראל.

מ: ברכות על מאכלים בין קידוש לנטילת ידיים

לאחר הקידוש לפני נטילת ידיים היה מברך על פירות העץ ופירות האדמה ושהכל ועוד וכך הנהיג אותנו בכדי להרבות בברכות ביום השבת להשלים למאה ברכות (אולם נזהר מלאכול כזית בכדי שלא יכנס לספק ברכה אחרונה).

מא: נטילת ידיים

עוד כנער זכורני מביאים לו כלי גדול שמחזיק כמה רביעיות ושופך לתוך הקערה על כל יד לבדו ואחר כך חוזר לשפוך על שתי הידים.

סדר נטילה זו מתוארת בשמ"ש ומגן (בסימן עא) והסיבה לנטילה זו שאם יהיה מצב שישפכו על יד אחת פחות מרביעית מים צריך להגביה ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויטמאו ידיו. " וגם צריך ג' פעמים על הידיים אם יש

בהם לכלוך או ב' פעמים אין לכלוך דהמים הא' נטמאים כשנגעו בידיים והשניים(נטילה שניה) מטהרין אותם וכל זה כשלא שפך רביעית בבת אחת על שתי ידיו אלא מקצת על יד זה ומקצת על יד זה אבל אם שפך רביעית בבת אחת על שתי ידיו וכ"ש אם שפך רביעית על אחת אין צריך מים שניים לטהר את האחד(נטילה ראשונה)... וא"כ למנהגנו שאנו שופכין רביעית על כל אחת אחת א"צ להיזהר בשום דבר מהנ"ל. ובא למסקנתו הרב משאש...העולה מכל זה דמנהגנו ששופכין רביעית על כל יד וחוזרין ושופכין על שניהם יחד יותר מרביעית בבת אחת הוא מיוסד על פי הדין הברור וא"צ לשום ניגוב כלל(כפי אלה הנוטלים יד אחת ומנגבים את היד תוך כדי נטילה)

מב: "למבצע על רפתא"

לאחר הנטילה היה שר את הפיוט "למבצע על רפתא" שחובר ע"י האר"י ז"ל .

אין חוששין בזה להפסק כי הם מעניין בציעת הפת , ודוקא הפיוט גורם להימנע מהפסק כי בזמן הזה מחכים עד שכל המסובים יטלו ידיהם ואפשר להיכשל בהיסח הדעת והפיוט "למבצע על רפתא" מונע מהיסח הדעת .
"למבצע על רפתא. כזיתא וכביעתא. תרין יודין נקטא. סתימין ופרישין ; משח זיתא דכיא. דטחנין ריחיא ונגדין נחליא. בגוה בלחישין ; הלא נימא רזין. ומלין דגניזין. דליתהון מתחזין. טמירין וכבישין ; אתעטרא כלא. ברזין דלעילא. בגו האי הלולא. דעירין קדישין ;"

מג: נוסח הברכה לפני הבציעה על הפת

בְּרִשׁוֹת מֶלֶכָא עֵילָאָה קְדִישָׁא וּבְרִשׁוֹת שַׁבַּת מְלַפְתָּא וּבְרִשׁוֹת יַצְחָק אַבִּינוּ עִי"ה
בְּעַל הַסְּעֵדָה
עֵינֵי כָל אֱלִידֵי יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ פּוֹתַח אֶת יָדָי וּמְשַׁבֵּיעַ
לְכָל חַי רִצּוֹן
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ

מד: בציעת הכיכר התחתון בלילה וביום על העליון

היה מברך על שתי הככרות ומשתדל שהלחם האפוי והטוה יהיה מונח בתחתון והיה אוחז בשתייהם ומושך אליו קמעא את הככר התחתון לפני שבוצע אותו , כדי שלא להעביר על המצוות .

ר' עמרם אבורביע גדול חכמי המערב וכתב שבליילה הראשון יש לבצוע על הכיכר התחתון ומובא בילקוט יוסף (שבת א) "מברך על שתי ככרות שלמות ויניח את שתי הככרות זה על גב זה ואוחז שניהם בשתי ידיו ובוצע על התחתונה ועל פי הארי ז"ל יש לבצוע על העליונה "

מה: טבילת הפרוסה במלח

לאחר הבציעה היה טובל את הפרוסה שלוש פעמים במלח .

הטבילה במלח משום שנאמר :

"על כל קרבנד תקריב מלח" ואח"כ יטעם ממנה והיה מחלק לכל המסובים .
מנהג של טבילת המלח שלוש פעמים מבוסס עפ"י הפרדס . מלח בגימטריה
הם ע"ח שהם 3 פעמים שם 'הויה', שהן ג' גבורות הממתקות

מו: קידוש היום

עם סיום שחרית היה מנהיג שיעור במשנה בביתו שיעור זה מערך כארבעים שנה. בתחילת השיעור היה מקדש כדי לאכול מזונות ופעם שניה כשהתישבנו לאכול את הארוחה היה מקדש שוב.

זכורני ששאלתיו בענין הרי ברכה שאינה צריכה וכבר יצאנו בקידוש על המזונות, הסביר שאין כאן שום בעיה הרי הברכה היא " בורא פרי הגפן" ולא קידוש כפי הלילה וכשיש צורך להשלים ברכות ודאי שרצוי לעשות כך. וכל הנהיג לעשות שוב את הקידוש כשישבנו על שולחן שבת.

מז: חזרת הש"צ במוסף של שבת

אבי התפלל עם מו"ר חיים שושנה זצ"ל והנהיגו לעשות חזרת הש"צ, מנין זה היה מצומצם והתפללו בו כשלושים אנשים ובכל התפילה לא היה רחש ודממה מלווה את התפילה ובחזרת הש"צ כל הציבור היה עונה, אולם בית הכנסת הסמוך ורבים אחרים נהגו לא לעשות חזרה.

וכן פסק הרב משאש (שמש ומגן ח"א סי' לז) שלא נהגו במרוקו לעשות חזרה במוסף של שבת ומנהג זה נבע שהאנשים בשעת תפילת ש"צ אינם משגיחים למה שהוא אומר ומסיחין את הדעת והוא מברך ברכה לבטלה כמעט, הואיל ואין שומע לו. משום טעם זה ביטל הרמב"ם את החזרה בגלל קלקול הדור. ואכן אם בבית הכנסת יש חשש לברכה לבטלה עדיף לבטל את החזרה כפי שציין הרב משאש בענין.

מח: אמירת "ויהי נועם" כשחל יום טוב באמצע שבוע ובשבת

חול המועד

לא מעט כשהתפללנו בבתי כנסת כמנהג מרוקו התחילו לומר "ויהי נועם" ואבי העיר שלא אומרים "ויהי נועם" אלא רק מתחילים "מאורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי"

מט: צאת הכוכבים

זמן צאת שבת כפי שהתפרסם בלוחות כשיעור של עשרים דקות זמניות אחר צאת הכוכבים (שלוש עשרה וחצי דקות זמניות לאחר השקיעה) ולא נהג צאת כוכבים עפ"י רבינו תם. הרב עובדיה יוסף ממליץ לקיים את מנהג רבינו תם שיוצא שיעור של שבעים ושתים אחר שקיעת החמה. "...מכל מקום טוב ונכון להחמיר בזה מאחר שכן הוא דעת מרן השולחן ערוך ". אולם הרב משאש טוען ששיטת רבינו תם נוגדת את המציאות וצאת הכוכבים מתייחס להופעת שלושה כוכבים בינונים והם מופיעים בארץ זמן רב מאוד לפני זמן רבינו תם שהוא 72 דקות אחר השקיעה .

נ: סדר ראש השנה

מו"ר אבי נהג לקיים את הסדר לפני הנטילה אחר הקידוש למרות שהיו מנהגים לקיים מנהג זה לאחר נטילת ידיים. כמו כן הפרי הראשון שנאכל היה תמר ובירך עליו שהחיינו ולמחרת נאכל הרימון עם ברכת שהחיינו .

הרב עובדיה יוסף ממליץ לקיים לאחר נטילת ידיים אבל "יש נוהגים בכל זה לפני נטילת ידיים לאחר הקידוש מייד " נזהרנו לא לאכול מעל כזית . היו מנהגים להתחיל בתפוח אולם אבי התחיל עם התמר משום סדר הברכות ודיני קדימה .

נא: אמירת הפיוטים בשחרית

מנהג לימים ראשונים היה לומר את הפיוטים במקום הראוי הן לפני ברוך שאמר ולפני ישתבח, אמירת פיוטים אלו הייתה מוסיפה הוד וחרדת קודש .

מנהג זה כך נהגו גם רבי חיים שושנה זצ"ל , אולם זכורני כשנתיים לערך לפני מותו של רבי חיים שושנה ולאור הפסיקה של הרב עובדיה יוסף, הנהיגו לעשות את הפיוטים לאחר החזרה.

פסיקתו של הרב עובדיה יוסף בענין גרמה להרבה מיוצאי מרוקו לנהוג עפ"י פסיקה זו, גם מרן רבי חיים שושנה גדולתו ועוצמתו חזר בו ונהג לאור פסיקתו של הרב עובדיה יוסף התבטלותם של חכמי מרוקו. אולם בדורנו קם מוהר"ר שלום משאש זצ"ל ועמד לנגד פסיקתו של הרב עובדיה וכך פסק "אם כל הקהל או רובו הוא מרוקאי, צריך להישאר במנהג מרוקו שהוא משובח ומפואר, לומר כל דבר במקומו דאז יש רגש וחרדה הרבה ומעורר הלבבות. לא כן אחר התפילה, אנשים יודעים שכבר גמרו את חובת התפילה ואלו רק דברי טפל בעלמא ואינו צריך, ולא יבוא לכווין בזה כלל" (שמ"ש ומגן ח"א סימן מא'). על משמרת זו ממשיך הרב משאש זצ"ל בכל פסקיו לשמור על מסורת אבותינו.

יש לציין שכבר גדולי עולם תמכו באמירת פיוטים במקומם לא רק בין ברוך שאמר לישתבח, אלא אפילו בתוך היוצר וכן פסק הרב עובדיה יוסף בספרו יחוה דעת (חלק בסימן מב) בענין המשנה מנהגיו "המשנה מנהג ראשונים שנהגו לומר פיוטים וקרוב"ץ הוא עובר על לא תשיג גבול עולם אשר גבלו ראשונים ונענש עונש מיתה ח"ו..."

נב: תקיעת שופר

נהגו בבית הכנסת בו התפללתי שבעל התוקע (רבי חיים שושנה זצ"ל) היה עולה לתורה לחמישי ובערוב ימיו של רבי חיים שושנה זצ"ל המשכתי בתקיעות השופר במקום שפסק.

כמו כן הנהיג לא לתקוע את תקיעות מוסף בלחש אלא שלושים תקיעות דמיושב, שלושים תקיעות בחזרת הש"צ מוסף ועוד שלושים קולות לאחר סיום חזרת ש"צ של מוסף ועוד עשר קולות לפני עלינו לשבח, בזמן הברכות הציבור ישב.

נג: תקיעת שופר אמירת ב"ה וברוך שמו

נהגו הציבור לענות ב"ה וב"ש בניגוד למה שכתב בילקוט יוסף "וכששומעים הברכות (תקיעת שופר) לא יענו אחריו ברוך הוא וברוך שמו רק אמן" ועיינו בעניין בהרחבה בסימן יח'.

נד: תשליך ביום ראשון של ר"ה כשחל בשבת

זכורני הההליכה אל ברז החצר כשבראש החבורה רבי חיים שושנה. וכך הנהיג רבי חיים שושנה זצ"ל וכן אבי לקיים את התשליך ביום הראשון למרות שחל בשבת.

הרב עובדיה יוסף פסק בענין " וכשחל ראש השנה להיות בשבת, אם אמירת סדר תשליך מתקיימת מחוץ לשטח גבולות העירוב יש למנוע אמירתו... אבל אם התשליך נעשה בתוך שטח העירוב יכולים לאומרו בשבת ". אכן רבים מיוצאי צפון אפריקה נהגו לעשות תשליך בשבת גם ללא חשש.

נה: המלך המשפט

איני יודע את מנהג אבי בוודאות אך ההלכה הייתה ידועה שאם טעה ואמר "מלך אוהב צדקה ומשפט " ולא "המלך המשפט" אינו חוזר.

הרב עובדיה יוסף פסק בענין " ואם טעה ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט, אם נזכר בתוך כדי דיבור וחתם מיד המלך המשפט, יצא. ואם נזכר לאחר כדי דיבור, או שנזכר לאחר שהתחיל בברכת למינים או לאחר כמה ברכות חוזר לברכת השיבה " לשיטתו לא אמרין בתפילת י"ח "ספק ברכות להקל" כן פסק הרב מרדכי אליהו בענין " שאם טעה וחתם כרגיל ולא תיקן תוך כדי דיבור אינו חוזר.

נו: התפילה על הפרנסה

בעת הזאת ראיתי שמי שקורא את התפילה על הפרנסה הוא
הקונה, אולם מנהג בית כנסת אבי היה שתפילה זו מסורה לגדול
שבחבורה והוא אומר בכוונה ובסודות נשגבים .

נז: מנהג כפרות

מו"ר אבי היה שוחט, וזכורני שהיה מקיים בענין את מנהג הכפרות והיה זהיר בשחיטתו. אולם בתקופה שכהתה עיניו הפסיק לשחוט ומנהג הכפרות ע"י התרנגולת קויים בחלקו. כך היה מנהגם של ישראל וכן פסק מרן הרב עובדיה אולם דרש להזהיר את השוחטים לבל חלילה שתהיה רשלנות בעבודתן עקב עומס העבודה.

נח: דיבור חולין ביום הכיפורים

מו"ר אבי מכניסת החג עטוף בטלית, לאחר תפילת ערבית למדו משניות, ולמחרת החל משעה מוקדמת היו עסוקין בתפילה עד צאת החג ללא הפסקות לדיבור ושיחה בטילה. הנוסח שרוי לכם בכל נדרי בכל צפון אפריקה?

נט: "כל נדרי"

היה מקפיד לרכוש את ספר תורה של "כל נדרי".
כמו כן נהגו להוסיף את התוספת הבאה:
"שרוי לנו, מחול לנו, מותר לנו. מחול לנו ולכם, שרוי לנו ולכם,
מותר לנו ולכם.
שרוי לנו ולכם ולכל ישראל, מחול לנו ולכם ולכל ישראל, מותר
לנו ולכם ולכל ישראל.
שרוי לנו ולכם ולכל ישראל מפי בית-דין של מטה, ומחול לנו
ומותר לנו ולכם ולכל ישראל מפי בית דין של מעלה"

ס: הסוכה ודפנות הסוכה

בניית הסוכה היתה מהחביבות עליו, והיה קובע משכנו הן באכילה ואפילו שתית מים בסוכה ושינה במהלך שבעת ימים. היה במו ידיו יוצא עם בני המשפחה לחתוך עצים לסוכה, עומד על המשמרת שהסוכה תוקם להלכה ועד ערוב ימיו היה יורד לבנות בידיו. אחד מן הדגשים בהם הקפיד מו"ר אבי הן ענין הדפנות ולא היה מסתפק ביריעות הסדין והיה מקפיד להביא מחנות המכולת קרטונים גדולים ומקפיד להעמידם כדופן יציבה בכל שלושת הדפנות. בסיום היה נוהג להציב ארבעה "קנה סוף" גבוהים ובולטים במיוחד בארבע פינות הסוכה ונקראו "עדים".

וכך כותב הרב עובדיה יוסף: "ונכון שכל אחד יעסוק בעשיית הסוכה ואם קשה לו בעצמו, ישתדל בעשיית חלק ממנהו בפרט בסכך".

וכן בהמשך... "הדפנות שהם כותלי הסוכה ומחיצותיה אפשר לעשותם מכל דבר העומד בפני הרוח למעט סדינים וכדו' שאינם כשרים לדפנות שהרי הרוח מצויה מנדנדת אותם, וכל מחיצה שהולכת ובאה ברוח מצויה, אפילו הולכת פחות משלושה טפחים, אינה מחיצה... ויש להזהיר לעושים מחיצות הסוכה מסדינים או מיריעות..."

סא: אתרוגי מרוקו

היה משתדל להשיג אתרוג ממרוקו וכשלא עלה בידו השתדל להשיג אתרוג תימני .

מרן הרב שלום משאש כתב בשמ"ש ומגן ד עמ' נא " וב"ה אתרוגי מרוקו ידועים בכשרותם והם מוחזקים בלתי מורכבים ויכולים לברך עליהם בלי פקפוק ומיום שיצאתי ממרוקו זה כ"ד שנה איני מברך בסוכות אלא עליהם..." .

סב: קישוט הלולב

היה מבקש ממני לאגוד את ארבעת המינים ולייפהו בסרטים .
ואכן לולביהן של אנשי מרוקו היו מעוטרים בצבעונים ובראש הלולה היו עושין כמין עטרה וכתר בבחינת "זה אלי ואנוהו" .
הגמרא במסכת סוכה לז ע"א "אמר רבי מאיר מעשה ביקירי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב (בחוטי זהב) אמרו לו משם ראה ? במינו היו אוגדין אותו (בתחילה היו אוגדים את הלולב במינו מתחת לגימוניות של זהב כדי לקיים מצוות אגד ורק לאחר מכן היו קושרים מעליו גימוניות של זהב .

אמר להו רבא ... "כי גדליתו הושענא גבי ריש גלותא שיירי בי בית יד , כי היכי דלא תיהוי חציצה " (כאשר אתם אוגדים את לולבו של ראש הגלותא שיירו לו בית יד מלמטה , דהיינו שהחלק התחתון של הלולב יבלוט למטה מתחת לאגד כדי שלא יאחז את הלולב באגד אלא בן עצמו
ורבא אמר " כל דבר לנאותו אינו חוצץ " (כל דבר הבא לנאות את האגודה אינו נחשב כחציצה , לפי שכל הבא לייפות את הלולב נעשה טפל ללולב .

סג: הושענות בשבת

זכורני בבית הכנסת בו התפללו מו"ר אבי ורבי חיים שושנה זצ"ל לומר הושענות לשבת אך לא הקיפו את התיבה . מרן הרב עובדיה יוסף פסק מאחר ואין לולב ניטל בשבת יש להורות שלא לומר הושענות לשבת " במרן שולחן ערוך או"ח תר"ס , ג פסק " יש מי שאומר שאין לומר הושענות בשבת, ולא נהגו כן " ואכן משתמע שזאת דעת מרן וכן נהגו חכמי מרוקו אולם , אין חהקיף את הבמה מחשש דגמרא שמא ילכו להביא לולבים מהבית ויטלטלו ברה"ר אלא אומרים אותם בעת פתיחת ההיכל מול הארון בלא תנועה .

סד: הקפות ללא לולב

נהגו בבית הכנסת להקיף את הבמה גם אלה שלא היו להם לולבים ולא ראיתי שמו"ר אבי או החכם רבי חיים שושנה זצ"ל מיחו בידיהם . מרן הרב עובדיה יוסף פסק "מי שאין לו לולב לא יקיף " לעומת דבריו של מרן שולחן ערוך שכתב "נוהגים להקיף אף מי שאין לו לולב "

סה: "מזמור שיר חנוכת הבית"

בתפילת שחרית בחנוכה נהגו להוסיף לפני "ה' מלך" את המילים "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" לפני " ארוממך ה..". למרות שבמשך כל השנה נוהגים להשמיט את הפסוק הראשון. ולאחר מזמור שיר של יום אומרים שוב את כל המזמור "מזמור שיר חנוכת הבית".

מֵרַן הרב עובדיה יוסף פסק (ילקוט יוסף, מועדים עמ' רמג) "וכשאומרים בזמירות שבסוף הודו "ארוממך ה' כי דליתני", לא ישנו בחנוכה להתחיל "מזמור שיר חנוכת הבית" כמו שכתוב במקצת סידורים אלא יתחילו כמו בכל שנה מפסוק ארוממך כי מאחר שעתידים לאומרו בשלימות בסוף התפילה, אין לכפלו פעמיים"

כתב הרה"צ רבי יעיש קריספין שראשי תיבות של המילים "מזמור שיר חנוכת הבית" הוא **שמחה** וזה תואם למה שכתב רבי יוסף משאש זצ"ל (מייס חיים ב' עג) שהטעם שבשמונת ימי חנוכה אנו מוסיפים את הפסוק הזה "מזמור שיר חנוכת הבית" הוא משום: דמוזכרת בו מילת חנוכה והוי פרסומא.

וכן מה שמוסיפים אותו הוא בכדי להוסיף שמחה בימים אלו ומה שחוזרים ואומרים אותו בסוף התפילה הוא משום דזהו פסוקו ושירו של יום הנאמר במקומו.

סו: אמירת מזמור שיר של יום ומזמור שיר חנוכה הבית"
בתפילת שחרית בימים שיש בהם מזמור נוסף מדלגים ממזמור "תפילה לדוד" עד הושיענו ואומרים רק את מזמור של החג .
מִן הַר עֹבְדִיָּה יוֹסֵף פֶּסֶק (ילקוט יוסף, מועדים עמ' רמג) בכל שמונת ימי חנוכה יאמרו בשחרית בית יעקב לכו ונלכה באור ה' ומזמור של יום כרגיל " הרב שלום משאש פסק (שמ"ש ומגן ד' עמ' טו) "ואנחנו במרוקו נהגנו כמנהג מצרים...שמנהג מצרים בר"ח בחנוכה ובפורים ובחזוה"מ אין אומרים השיר שהיו הלוויים אומרים של אותו יום כלל אלא בר"ח רק ברכי נפשי , ובחנוכה שיר של חנוכה ובפורים שיר של איילת השחר ובחזוה"מ שיר של המועד במועדו . ואין לשנות המנהג וגם לא נכון לומר שני מזמורים ולכפול שיר היום ב' פעמים ..."

סח: פסוקים לחנוכה
כך נהגו בבית הכנסת להוסיף בעת הוצאת ספר תורה שמונה פסוקים הרומזים לחשיבות אור הנר .
א "נר לרגלי דברך, ואור לנתיבותי" (תהילים קיט, קה).
ב " נר ה' נשמת אדם, חפש כל חדרי בטן" (משלי כ, כז).
ג "כי נר מצווה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר" (שם ו, ו).
ד כי אתה תאיר נרי, ה' א-להי יגיה חשכיי" (תהילים יח, כט).
ה "אור זרע לצדיק, ולישרי לב שמחה" (שם צז, יא).
ו "וארח צדיקים כאור נגה, הולך ואור עד נכון היום" (משלי ד, ד).
ז "לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא, ה' מעוז חיי ממי אפחד"
ח "קומי אורי כי בא אורך, וכבוד ה' עליך זרח" (ישעיה ס, א).

סט: "סדר טו בשבט"

מנהג בית אבא בכל שנה בט"ו בשבט לקיים "סדר טו בשבט" ברב הדר ובפירות מכל המינים והיה לומד מתוך הספר "פרי עץ הדר". האר"י ותלמידיו שחיו בצפת חתרו בכל מעשיהם ומנהגיהם לקרב את עצמם לחיי הטבע של ארץ ישראל שמהם התרחק העם במשך שנות גלותו בתפוצות השונות. מתוך כוונה לסמל את השתתפות בני האדם בשמחת האילנות באכלם פירותיה של ארץ ישראל תקנו המקובלים מנהג לאכילת פירות ט"ו בשבט ואף ערכו סדר שלם לכבודו של ט"ו בשבט. מנהג זה התפשט בכל רחבי קהילות ישראל בגולה, והוא סמל נוסף לקשר ההדוק בין העם בגולה לבין ארץ ישראל. בספר "פרי עץ הדר" שהוא סדר ט"ו בשבט כותב בהקדמתו:

"מנהג טוב להולכים בתמים להרבות בפירות בעצם היום ולומר דברי שירות ותשבחות עליהן".

ע: כל אחד היה מברך לעצמו ואין בזה משום ברכה שאינה צריכה.

נהוג היה שבסדר כל אחד היה מברך לעצמו ואין בזה משום ברכה שאינה צריכה.

כן פסק הרב משאש בספרו שמ"ש ומגן "...וכל אחד רוצה לברך לעצמו, שפיר העלה להלכה כדעת מר"ן דיכול כל אחד לברך לעצמו ואין בזה משום

ברכה שאינה צריכה... דמצוה בו יותר מבשלוחו ובזה כחנו לאלהינו כח
גברא לקיים המצווה בעצמו... והארכת לי יושב מה שסתר דברי הרה"ג
הראש"ל הגר"ע יוסף שליט"א

עא: שבת שירה – שבת בשלח

בבית הכנסת בשבת שירה וכן בשביעי של פסח נהגו לומר לפני
אמירת שירת הים "אשירה כשירת משה"

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת מֹשֶׁה שִׁיר לֹא יִנָּשֶׂה

אִזְ יִשִּׁיר מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת מֶרְיָם עַל שְׂפַת הַיָּם

וְתִשָּׂר מֶרְיָם אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת יְהוֹשֻׁעַ בְּהַר הַגְּלִבּוּעַ

אִזְ יִשִּׁיר יְהוֹשֻׁעַ אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת דָּבוּרָה בְּהַר תְּבוּרָה

וְתִשָּׂר דָּבוּרָה אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת חֲנָה עִם בְּעֵלָה אֶלְקָנָה

וְתִשָּׂר חֲנָה אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת דָּוִד מִזְמוֹרִים יְצְמִיד

וַיְדַבֵּר דָּוִד אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לֹא אָמוּ

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשֹׁלֹמֹה

אֲשִׁירָה כְּשִׁירַת יִשְׂרָאֵל בְּבִיאת הַגּוֹאֵל

אֲזִ יִשִּׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה

אֲזִ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל

כבר הרחבנו בענין אמירת פיוטים בפסוקי דזמרא בעניין פיוטים לפני ברוך שאמר ויוצר סימן נא. המחלוקת על על הפיוטים היא מחלוקת עתיקת יומין.

וכבר פסק גאון הדור הרב שלום משאש שחייבים לקיים את המנהג הקדמון של יוצאי צפון אפריקה ואין בזה עניין "הפסק".

עב: עניית ברוך הוא וברוך שמו לברכת המגילה מפי החזן

עיין סימן יח

עג: ברכת האילנות בפסח

זכורני כנער מו"ר אבי וכן רבי חיים שושנה זצ"ל יחד עם הקהילה
הולכים ומברכים על האילנות בשבת .
כך היה המנהג אצל רבים מארצות המערב וכן פסק הרב עובדיה יוסף "מותר
לברך ברכת האילנות בשבת וביום טוב " .

עד: אכילת אורז בפסח

מו"ר אבי נמנע מאכילת אורז בפסח וכן לא לאכול קטניות יבשים
המנהג לא לאכול אורז בפסח נבע מהחשש "מפני שהיה בא מעבר לים
בספינות עם שקי קמח וחששו פן יצא קמח מנקבי ארג השקים ויכנס לשקי
האורז " (הרב יוסף משאש בספרו אוצר המכתבים , ב' אלף תצח) אולם
כותב שאם ברור הדבר שאין שום חשש חמץ מותר לאכלו .

עה: שמן בפסח

מו"ר אבי גם נמנע משימוש בשמן רגיל והשתמש בשמן זית
זכורני שאלה זו שבאה בפני רבי חיים שושנה והשיב לו בזה הלשון שאין
צורך להקפיד בענין ואפשר להשתמש בשמן רגיל , כך שמעתי מפי מו"ר אבי .

עו: ספירת העומר

מו"ר אבי היה נוהג לספור את העומר אחרי ברכו ולפני עלינו לשבח .

מובא בילקוט יוסף "כשסופרים ספירת העומר אחר צאת הכוכבים יש אומרים שנכון לספור מיד אחר קדיש תתקבל אבל מנהג ירושלים לספור אחרי עלינו לשבח " וכך ראיתי קהילות האוחזות במסורת אביהם נוהגים אחר ברכו .

עז: עניית "ברוך הוא וברוך שמו" על ברכת שליח ציבור שלפני

ספירת העומר

כבר ראינו שהציבור אינו עונה ב"ה וב"ה על ברכת ספירת העומר של החזן ובידוע שאינו יוצא ידי חובה בספירה זו ואן כן היה על הציבור לענות ב"ה וב"ה ואכן לתקלה זו התכוון הרב שלום משאש ועיין בסימן יח

עח: חלוקת מלח בספירת העומר

נהגו בליל שני של פסח לאחר תפילת ערבית לחלק בב"ה"כ לכל מתפלל מלח וכך ראיתי את אבי אוחז בידו את המלח בלילה הראשון .

וכך מובא במנחת משה של רבי ברוך אסבאג "סגולה וסוד גדול לאחוז בידו מעט מלח בליל הראשון לספירת העומר" .

עמידה בעשרת הדברות
עיין סימן כז .

עט: כתובה ואזהרות
כך נהגו בבית הכנסת של מו"ר אבי לקרוא "כתובה" בעת פתיחת
ההיכל ביום השבועות במנגינת הכתובה של הנישואין וכן לקרוא
אזהרות במנחה.

פ: ניגון הפטרות בג' דפורענותא

מו"ר אבי וכן אנשי קהילתו נהגו לנגן ג' הפטרות דפורענותא בלחן "איכה ישבה".

מובא בילקוט יוסף "בשבתות שבימי בין המצרים שיש להתפלל בעימה..."
אולם הרב שלום משאש פסק (שמ"ש ומגן סימן עז) "גם אצלינו נהגו לנגן ג'
הפטרות דפורענותא בתמרור הידוע"

פא: תספורת בשבוע שחל בו תשעה באב

מו"ר אבי היה אומר שמנהגם לא להסתפר מר"ח אב ואף היו מחמירים מיז' בתמוז ואילך.

מובא בילקוט יוסף "אסור להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב"
אולם הרב שלום משאש (שמ"ש ומגן חלק ג' סימן נד) כתב: "אמנם היה ראוי להוסיף שהמנהג שלא להסתפר מר"ח אב וכמעט כל העולם נוהגים כך, ובמרורו החמירו שלא להסתפר מיז' בתמוז ואילך, וכן אני נוהג אחריהם, אמנם פשוטי העם כולם נוהרו מלהסתפר מר"ח אב

פב: צער וקינה ביום חורבן הבית

מו"ר אבי היה מקונן ואבל על חורבן הבית ובליל תשעה באב היה ממעט בדיבורו וניכר על פניו בצער חורבן הבית. הייתי עד לתפילתם וקינותיהם של מו"ר אבי וכן רבי חיים שושנה זצ"ל שהיו בוכים ממש ובשעת אמירת מנין השנים לחורבן הבית הייתה נשמעת קול הבכייה שלהם והמעמד השאיר רושם עז על כל המתפללים. היה ישן בליל תשעה באב על הארץ, היה מקפיד כל שנה לעלות לכותל המערבי בתשעה באב והיה מתפלל שם מנחה.

פג: הנחת תפילין

מו"ר אבי וכן אנשי קהילתו נהגו לא להניח תפילין בשחרית של תשעה באב(וגם בצנעא) והיו מניחים במנחה. וכן בשאר תעניות ציבור היו מניחים גם במנחה. מובא בילקוט יוסף "מנהג ירושלים להתפלל שחרית בתשעה באב עם הציבור בטלית ותפילין כמנהגם בכל הימים, ואלו הרוצים לנהוג כן ולהחזיר עטרה ליושנה יפה עושים. ובמקום שנהגו כדברי מרן השולחן ערוך (שאין מניחים בשחרית) ימשיכו במנהגם להניח במנחה ואל ישנו מפני המחלוקת". אולם הרב שלום משאש פסק (שמ"ש ומגן ח"ב סימן ו) "מנהג העולם שלא להניח ציצית ותפילין ביום תשעה באב בבוקר, רק במנחה לובשים אותם... ומנהג ישראל תורה ללבוש ביום זה אפר תחת פאר... ולפי קוצר דעתי איני רואה כאן שום חזרת עטרה ליושנה ואיזה יופי הם עושים בזה לבטל מנהג אבותינו ... " וכן ממשיך הרב שלום משאש (חלק ד' סימן ע) העוסק באלו המניחים תפילין בצנעא בבתייהם בשחרית בתשעה באב וכותב: " וכתבתי

דדוקא מי שהוא מקובל ורשאי ללבוש אותם בשחרית בביתו לקרות בהם ק"ש.. ויסודו מימות הרמב"ם והראב"ד שהעידו שמעולם לא לבשו תפילין ביום תשעה באב וזה נמשך והולך עד ימי מרן ז"ל... ולכן מי שאינו מקובל אסור לו לצאת ממנהג העולם ועובר משום אל תטוש תורת אמך, ומי שטעה ועשה כמקובלים, חובתו לחזור מטעותו ויחזור למנהגו הראשון שהוא מנהג העולם."

פד: שירת האזינו

מו"ר אבי וכן אנשי קהילתו נהגו לא לומר "אז ישיר" בשחרית תשעה באב ואמרו שירת האזינו."

מובא בילקוט יוסף "ויש נוהגים לומר שירת האזינו במקום שירת הים, וכבר נזכר מנהג זה בראשונים, אבל אנו נוהגים כהרמ"א בדרכי משה לומר שירת הים" כאן פסק הרב עובדיה יוסף כדעת הרמ"א ואנו יש לנו להחזיק במנהג אבותינו.

פה: אמירת "נחם" במנחה של תשעה באב

כך נהג לומר "נחם" רק במנחה של תשעה באב ולא בשאר התפילות.

מובא בילקוט יוסף "ובערבית ליל תשעה אומר היחיד תפילת "נחם" בברכת בונה ירושלים וכן מנהג ירושלים לומר נחם בכל התפילות ואחינו האשכנזים נהגו שלא לומר נחם אלא בתפילת המנחה בלבד ונהרא נהרה פשטיה"

פו: ברכת כהנים בתשעה באב

לא נהגו לשאת כפיהם הכהנים בתשעה באב

מובא בילקוט יוסף "ובחזרה (תפילת מנחה) הכהנים נושאים כפיהם " וכך פסק הרב שלום משאש "בענין מנחה דתענית ציבור בעוד היום גדול ..והאמת כדברי המחבר דאין לעשות נשיאות כפיים במנחה בתענית ציבור אלא אם לא תהיה סמוכה לשקיעה כנעילה וכן דעת כל הפוסקים וכן המנהג פשוט במארוקו ובכל העולם שאין אומרים נשיאות כפים בתענית בעוד היום גדול וגם אין אומרים אלהינו ואלוהי אבותינו ודוקא לפני השקיעה נושאים כפיהם " .

פז: שבע ברכות גם לא בבית חתנים

בשבע ברכות שנערכו לכבוד חתונתי והתקיימו לא בבית החתן
ברך אבי את שבע הברכות .

מובא בילקוט יוסף "ואין מברכין שבע ברכות אלא כשיהיו ג' תנאים
הנזכרים : סעודה שעושים בבית החתן עצמו, כשים שם עשרה אנשים, ושתי
פנים חדשות , אבל שלא בבית חתנים אין לברך אלא ברכת אשר ברא "
וכך פסק הרב שלום משאש שמ"ש ומגן חלק רביעי סימן פ"ד "לקיים
מנהגינו בעיר מקנאס דאפילו הוזמנו למקום אחר מברכין ז' ברכות והוא
מיוסד ע"פ דברי מר"ן ...דיש לברך ברכת חתנים בכל מקום .

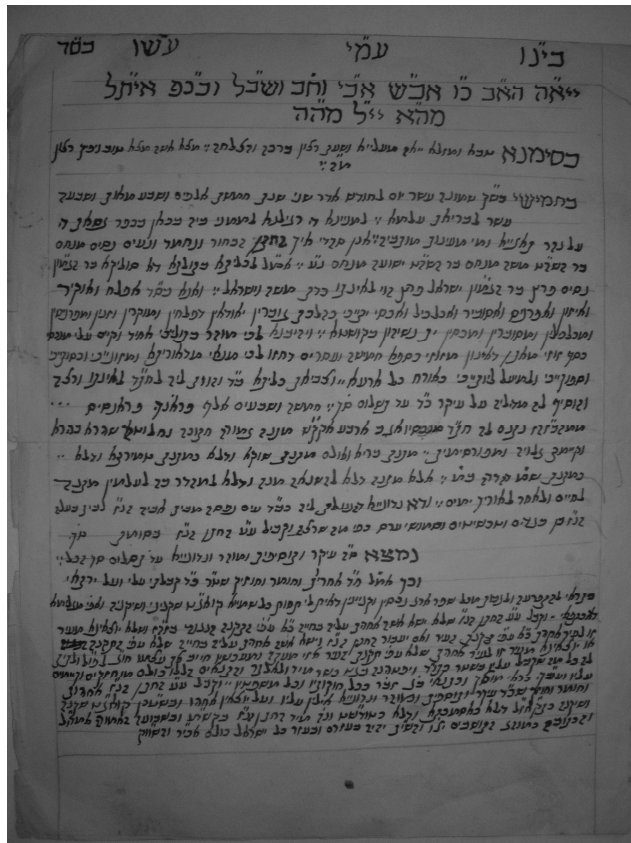
פח: שבע ברכות על כוס אחת

בשבע ברכות שנערכו לכבוד חתונתי ברך אבי את שבע הברכות על
כוס אחת .

מובא בילקוט יוסף "כשעורכים סעודה בבית החתן ומברכים שבע ברכות
לוקחים ב' כוסות אחת לברכת המזון ואחת לשבע ברכות ..."
ובניגוד כתב הרב שלום משאש שמ"ש ומגן ד' סימן פ"ז והנה המנהג שלנו
במרוקו לעשות רק כוס אחד ומברכין עליו כל השבע ברכות ...ולעני"ד אני
אומר שמי שנוהג כדעת מר"ן וכמנהג שלו כמו מרוקו ועוד.."

פט: שבועה בנוסח הכתובה

בכתובות אשר נמצאו בין כתביו ומעשי ידיו נמצאו כתובה בלא לשון השבועה וכן כתובה עם הלשון "ובשבועה" ועוד חזון למועד לבירור נוסחי הכתובה אולם ידועה המחלוקת בענין האם נהגו תושבי מרוקו להישבע על הכתובה, תושבי העיירות קזבלנקא, מוגודור פאס ומראקש ועוד נהגו לא להישבע על הכתובה, ויש מקומות שנהגו להישבע. בשנת תקנ"ט (1799) בוטלה השבועה ע"י המלאך רפאל בירדוגו ועוד רבנים משום שהיא כמעט שבועת שוא וקיימו רק קניין סודר לעומת תושבי מכנאס ושאר הערים שהיו ברובם מיוצאי המגורשים במרוקו כתבו את נוסח השבועה. ובעז"ה עוד חזון למועד לבירור לשון וניסוחם של הכתובות אשר נכתבו על ידיו.

צ: דרך אזכרת השם "אלהים"

דרך לשונו של אבי הייתה להשתמש בלשון השמות ככתבם ולא בשינויים כגון היה אומר "אלוהים" ולא "אלוקים" למעט שם יהו"ה שהיו אומרים "יוד קי ואו קי"

חלופת מכתבים מדהימה בין הרב שלום משאש זצ"ל לבין הרב משה מלכה זצ"ל רב הספרדי בפתח תקווה וחלק מדבריו בפנייתו לרב שלום משאש זצ"ל "חדשים מקרוב באו, בחורי הישיבות וסתם בני אדם, הנהיגו לבטא את השמות א-ל-ו-א-לוהים בקו"ף במקום הה"א, כך שלא יזכירו את שם שמיים לבטלה, ולהיות, שלעניות דעתי, דבר זה כמו זר נחשב להקל בכבודו של מקום חלילה, ולבטא את שמו ביטוי לא הגון כזה, ולהיות שבמקום חלול השם אין חולקין כבוד לרב, לכן הוכרחתי לבוא לפני מעלת כבוד תורתו בשאלתי זאת, והנני מציע לפני מעלתו מה שנראה לי בזה, והוא בשכלו הזך ידון עליה לחיוב או לשלילה... , ואמנם הדבר פשוט וברור שלא אמרו חז"ל אלא במזכירו לבטלה ככה סתם בלי שום חיוב ובלי סיבה, אבל אם מזכיר את השם דרך קריאה בתורה או דרך שבח והודאה, בקשה ותחנונים, ודאי שזה מותר, ולא עוד אלא שהוא עושה מצווה גדולה, והלוואי שיהיה אדם מהלל ומשבח כל היום ליוצר נשמתו, וכן תקנו לנו חז"ל אנשי כנסת הגדולה שירות ותשבחות בתפילה." הרב שלום משאש משיב לרב משה מלכה והוא משיב לו על זה הלשון :

"... וזו הלכה העלה, על כל ברכה ותהילה,

בדרך קריאה ותפילה, שירה ושבחה כלולה,

אין כל חשש חלילה, להזכיר אל נורא עלילה,

ואין זה כלל לבטלה, אלא תפארת וגדולה, למלך הכבוד והממשלה,

וכל הפונה מזו המסילה, העולה למעלה,

להחליף הא' המעולה, בקו"ף הקלה,

יגע לריק וילד לבהלה,

כי כל חכמה זולה, וכל עצה טפלה, כלפי כבוד מעלה,

אור מְרִדְכִי

ספר זיכרון ומבט.גיו

וכל שינוי או כינוי תפילה, יש בו משום מעילה,
והנני אסיר תודתו, על אשר הואיל ברוב ענוותנותו,
לכבדני בתשובתו, יואיל אלוה ויריס מעלתו,
ולהאריך ימיו על ממלכתו, הוא ובניו ובני ביתו אמן כן יהי רצון.